

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
Навчально-науковий інститут економіки і управління
Кафедра фінансів

«До захисту в ЕК»

Директор інституту

_____ Олег ШЕРЕМЕТ
(підпис) (ім'я та прізвище)

«__» _____ 2025 р.

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

_____ Лада ШІРІНЯН
(підпис) (ім'я та прізвище)

«__» _____ 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
НА ЗДОБУТТЯ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТРА

зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

(код і назва спеціальності)

освітньо-професійної програми Фінанси, банківська справа та страхування
на тему: **Закономірності та перспективи розвитку ринку банківських послуг**

Виконав: здобувач 2 курсу, групи ФІ-2-9М

_____ Тарасенко Андрій Віталійович
(прізвище, ім'я, по батькові повністю)

_____ (підпис)

Керівник: _____ Шірінян Лада Василівна
(прізвище, ім'я, по батькові повністю)

_____ (підпис)

Рецензент _____
(ім'я та прізвище)

_____ (підпис)

Я, як здобувач (ка) Національного університету харчових технологій, розумію і підтримую політику університету з академічної доброчесності. Я, не надавав (ла) і не одержував (ла) недозволеної допомоги під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Здобувач (ка) _____
(підпис)

Київ – 2025р.

в гривнях: (а) – суб'єктам господарювання, (б) – фізичним особам, Рис. 2.5. Кількість активних платіжних карток за групами фінансових установ, млн од., Рис. 2.7. Український індекс ставок за депозитами фізичних осіб у гривнях, % річних, Рис. 2.8. Відсоткові ставки за новими кредитами у гривнях та депозитними сертифікатами НБУ, % річних, табл. 2.2. Фінансові результати банків в Україні (млрд грн), табл. 2.3. Показники ТОП-3 іноземних банків у 2024 році, табл. 2.4. Показник проникнення банків в Україні, Рис. 2.9. Частка найбільших банків у чистих активах сектору

6. Консультанти розділів проекту (роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
I	Шірінян Л.В.		
II	Шірінян Л.В.		
III	Шірінян Л.В.		

7. Дата видачі завдання _____ 05 вересня 2025 року _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту (роботи)	Примітка
1	Вибір теми, написання заяви і узгодження плану кваліфікаційної роботи з керівником	до 05.09.2025	
2	Робота над 1-м розділом та перевірка керівником	до 30.09.2025	
3	Робота над 2-м розділом та перевірка керівником	до 21.10.2025	
4	Робота над 3-м розділом та перевірка керівником	до 18.11.2025	
5	Оформлення роботи і подання керівникові для проходження попереднього захисту	до 25.11.2025	
6	Попередній захист	27.11.2025	
7	Подання кваліфікаційної роботи з підтвердження керівника на перевірку академічного плагіату.	02.12.2025	
8	Доопрацювання кваліфікаційної роботи після попереднього захисту та перевірки на плагіат, узгодження змісту доповіді та презентації з керівником, отримання відзивів на роботу	09.12.2025	
9	Підпис остаточного варіанту роботи завідувачем кафедри	15.12.2025	

Здобувач

_____ Тарасенко А.В.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи

_____ Шірінян Л.В.
(підпис) (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Тарасенко А. В. «Закономірності та перспективи розвитку ринку банківських послуг»

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 – Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок. Національний університет харчових технологій, Київ, 2025 рік.

Кваліфікаційна робота присвячена виявленню закономірностей та перспектив розвитку ринку банківських послуг в Україні.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. У вступі обґрунтовано актуальність теми та сформульовано мету, завдання дослідження відповідно до мети кваліфікаційної роботи.

У розділі 1 розкрито теоретичні засади функціонування ринку банківських послуг, визначено його структуру та фактори впливу, дано визначення поняття ринку банківських послуг.

У розділі 2 досліджено закономірності розвитку і сучасний стан ринку банківських послуг в Україні. Здійснено оцінювання динаміки основних показників діяльності банківських установ. Аргументовано, що ринок є відкритим для іноземних інвесторів, має невисокий рівень впливу на формування ВВП, високо концентрованим, що відповідає слабкій конкуренції.

У розділі 3 досліджено перспективні напрями розвитку ринку банківських послуг в Україні, пов'язані із впровадженням сучасних інформаційних технологій, що включає використання штучного інтелекту, блокчейну, відкритого банкінгу й хмарних рішень.

Ключові слова: банківські послуги, ринок банківських послуг, принципи функціонування ринку, сучасний стан ринку, тенденції, закономірності розвитку, інформаційні технології.

ANNOTATION

Tarasenko A. V. “Patterns and Prospects of Development of the Banking Services Market”

Master’s Thesis in the field of 072 – Finance, Banking, Insurance, and Stock Market. National University of Food Technologies, Kyiv, 2025.

The thesis is dedicated to identifying the patterns and prospects of development of the banking services market in Ukraine.

The work consists of an introduction, three chapters, conclusions, and a list of references. The introduction substantiates the relevance of the topic and formulates the aim and objectives of the research in accordance with the purpose of the thesis.

Chapter 1 reveals the theoretical foundations of the functioning of the banking services market, defines its structure and influencing factors, and provides a definition of the concept of the banking services market.

Chapter 2 examines the patterns of development and the current state of the banking services market in Ukraine. Based on data from the National Bank of Ukraine for 2021–2024 and the first quarter of 2025, an assessment of the dynamics of key indicators of banks’ operations is carried out. It is argued that the market is open to foreign investors, has a low impact on GDP formation, and is highly concentrated, indicating weak competition.

Chapter 3 explores the prospective directions for the development of the banking services market in Ukraine, associated with the implementation of modern information technologies, including the use of artificial intelligence, blockchain, open banking, and cloud solutions.

Keywords: *banking services, banking services market, principles of market functioning, current market state, trends, development patterns, information technologies.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. РИНОК БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ.....	8
1.1. Економічна сутність та класифікація банківських послуг.....	8
1.2. Структура, сутність та учасники ринку банківських послуг.....	11
1.3. Основні принципи функціонування ринку банківських послуг в Україні.....	14
Висновки до розділу 1.....	21
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН І ЗАКОНОМІРНОСТІ РОЗВИТКУ РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ.....	24
2.1. Сучасний стан ринку банківських послуг в Україні.....	24
2.2. Закономірності розвитку ринку банківських послуг в Україні.....	34
Висновки до розділу 2.....	40
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ.....	42
3.1. Перспективні напрями розвитку ринку банківських послуг в Україні.....	42
Висновки до розділу 3.....	50
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В умовах глобалізації, цифрової трансформації та економічної нестабільності питання функціонування банківського сектору набувають особливої актуальності. Це пов'язано з тим, що ринок банківських послуг є ключовим елементом фінансової системи країни, оскільки забезпечує перерозподіл фінансових ресурсів, підтримку інвестиційних процесів та стабільність економіки.

Український ринок банківських послуг зазнає суттєвих трансформацій: відбуваються зміни у структурі банківської системи, зростає роль державних банків, розвиваються інноваційні фінтех-рішення, посилюються вимоги до прозорості та надійності банківських операцій. Поряд із цим, ринок характеризується диспропорціями, пов'язаними з макроекономічними ризиками, воєнним станом, зміною клієнтської поведінки та високою конкуренцією з боку небанківських фінансових установ. Тому визначення закономірностей розвитку ринку банківських послуг та оцінка перспектив його подальшої еволюції є важливим завданням сучасних фінансових досліджень.

Метою кваліфікаційної роботи є виявлення закономірностей функціонування та визначення перспектив розвитку ринку банківських послуг в Україні.

Відповідно до поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- розкрити теоретичні засади функціонування ринку банківських послуг;
- охарактеризувати структуру, сутність, особливості та учасників ринку;
- визначити основні принципи функціонування ринку банківських послуг в Україні;
- здійснити аналіз сучасного стану ринку банківських послуг в Україні;
- дослідити закономірності розвитку ринку банківських послуг;
- запропонувати перспективні напрями розвитку ринку.

Об'єкт дослідження – ринок банківських послуг України.

Предмет дослідження – закономірності, тенденції та перспективи розвитку банківських послуг.

Методи дослідження – аналіз і синтез, статистичні методи, графічний аналіз, порівняння, узагальнення, економічне моделювання.

Інформаційна база – законодавчі акти та нормативно-правові документи України, офіційні дані НБУ, міжнародних фінансових організацій, наукові публікації, звітність банків.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання отриманих результатів для вдосконалення стратегій розвитку банківських установ та формування державної політики у сфері банківського регулювання.

РОЗДІЛ 1

РИНОК БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ

1.1. Економічна сутність та класифікація банківських послуг

Банківські послуги становлять основу банківського посередництва, адже забезпечують перетворення тимчасово вільних коштів у ресурси для інвестування, сприяють руху капіталу, розподілу ризиків та підтриманню стабільного грошового обороту в економіці.

Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність», зміст банківської діяльності включає приймання та розміщення коштів, здійснення розрахунків, операцій з рахунками та інших фінансових інструментів [1].

Українські економісти (О. Лаврушин, О. Васюренко, О. Дзюблюк) трактують банківські послуги як комплекс операцій, що забезпечують функціонування фінансової системи, платіжної інфраструктури й економічної взаємодії між суб'єктами ринку [2–4].

У роботах західних авторів, зокрема Ф. Мішкіна, наголошується на тому, що банки виконують функції мінімізації ризиків, контролю позичальників і раціонального розподілу фінансових ресурсів [5]. Дослідник Дж. Стігліц також підкреслював, що банківський сектор є ключовим елементом економічної рівноваги, адже знижує інформаційні асиметрії та трансакційні ризики.

Номенклатура банківських послуг є широкою, і традиційно вони поділяються на класичні та нетрадиційні [6, с. 162]. До базових традиційних послуг належать:

- залучення коштів клієнтів на рахунки (деPOSITNІ операції);
- кредитування фізичних та юридичних осіб;
- проведення готівкових і безготівкових платежів та обслуговування рахунків;

- операції з цінними паперами;
- здійснення валютних операцій.

До нетрадиційних послуг відносять:

- операції з управління активами, включно з довірчими та орендними;
- створення й підтримку електронних платіжних сервісів (зокрема онлайн-банкінг);
- операції з дорогоцінними металами.

Подібний підхід розкритий у працях О. Лаврушина, О. Васюренка та О. Дзюблюка, які структурують банківські послуги на пасивні, активні й комісійні операції та розглядають їх як основу розвитку банківського сектору в трансформаційній економіці [2–4].

Базельський комітет з банківського нагляду виокремлює три ключові напрями діяльності банківських установ [7]:

- комерційний (залучення та розміщення коштів, обслуговування клієнтів);
- торговельний (операції зі створення чи купівлі активів та їх подальшим продажем);
- діяльність з управління активами і пасивами (регулювання ліквідності, управління ризиками, інвестиційна діяльність).

Сучасні виклики, пов'язані з цифровізацією та конкуренцією з боку небанківських фінансових сервісів, стимулюють перехід до екосистемної моделі. НБУ вказує, що ринок банківських послуг трансформується у фінтех-екосистему, де банки взаємодіють з ІТ-компаніями, платформами даних та цифровими сервісами [8–9]. У цьому контексті банки дедалі частіше виступають як платформи з обміну даними, пропонуючи API, хмарні технології та комплексну інтеграцію фінансових продуктів.

Новим напрямом у дослідженні природи банківських послуг є поведінковий підхід. Дослідники Г. Акерлоф і Р. Шілер (G. A. Akerlof та R. J. Shiller) доводять, що поведінка клієнтів часто не є цілком раціональною, а

ґрунтується на соціально-психологічних чинниках [10]. Тому банки розширюють свої моделі, враховуючи поведінкові аспекти клієнтських рішень.

З огляду на це, класифікація банківських послуг набуває мультиструктурного характеру та включає новітні сегменти. Сьогодні виділяють такі групи:

Група 1. Цифрові та інноваційні послуги. Сюди відносяться мобільний та інтернет-банкінг, електронні гроші, миттєві платежі, P2P-сервіси, цифрові ідентифікатори (eID, BankID), open banking API, рішення штучного інтелекту. За даними НБУ, понад 75% транзакцій населення здійснюється онлайн [11].

Група 2. Інвестиційно-банківські послуги. На глобальному рівні включають wealth management, брокерське обслуговування, трастові операції та андеррайтинг. В Україні цей сегмент активно розвивається.

Міжнародні організації пропонують додаткові підходи до класифікації. Зокрема, Світовий банк у рамках фінансової інклюзії розмежовує банківські послуги на базові та інклюзивні, зокрема SME-finance та microfinance [12, с. 6]. Організація FATF (Financial Action Task Force), що формує стандарти у сфері AML/CFT, застосовує ризик-орієнтований підхід і виділяє low-risk та high-risk операції [13, с. 12].

У підсумку, сучасні банківські послуги охоплюють як традиційні, так і високотехнологічні напрями, а їхній розвиток обумовлений інституційними змінами, економічним середовищем та технологічними інноваціями. Це демонструє перехід банків від класичного банківського посередника до багатофункціональної цифрової платформи.

1.2. Структура, сутність і учасники ринку банківських послуг

Ринок банківських послуг розглядають як комплекс економічних відносин, що виникають між банками, їх клієнтами, державою та інституціями фінансової інфраструктури. Його функціонування забезпечує рух грошових потоків, управління ризиками та створення умов для інвестиційної діяльності.

У класичній економічній теорії П. Самуельсон тлумачить ринок як механізм взаємодії продавців і покупців, у межах якого відбувається визначення ціни та кількості товару чи послуги [14, с. 74]. З позицій українських авторів І. О. Лютого та О. О. Солодкої, ринок банківських послуг являє собою сукупність фактичних і потенційних клієнтів, що формують попит на банківські продукти [15, с. 71].

Українські науковці О. В. Дзюблюк та В. О. Ткачук акцентують увагу на співвідношенні попиту і пропозиції, яке визначає баланс продуктів та цін у банківському секторі [16-17]. Вчений А. Головач і співавтори розглядають ринок банківських послуг як систему економічних відносин між клієнтами та банківськими установами, що забезпечує реалізацію попиту та формування ціни на послуги [18, с. 35].

Дослідник Е. А. Шірінян пропонує розширений підхід: ринок банківських послуг є підсистемою ринку фінансових послуг, у межах якої функціонують учасники ринку, формуються вхідні та вихідні потоки капіталу, визначаються ціни на продукти (процентні ставки та комісії), виникають синергетичні ефекти та можливі нелінійні реакції поведінки учасників; кінцевою метою ринку є задоволення потреб споживачів банківських послуг [19, с. 115].

У фаховій літературі наводиться перелік основних учасників ринку [6, с. 27]. По-перше, це банківські установи. Банківський сектор України включає державні банки, приватні банки, установи з іноземним капіталом і спеціалізовані банки (іпотечні, інвестиційні). Національний банк України (НБУ) визначає системно важливими такі установи: ПриватБанк, Ощадбанк, Райффайзен Банк, Укресімбанк, Укргазбанк [8].

Серед учасників ринку є клієнти банків. Клієнтська база охоплює: населення, суб'єкти малого та середнього бізнесу, великі корпоративні структури, органи державного управління, міжнародні інституції.. Структура попиту клієнтів визначає спектр банківських продуктів і напрями розвитку банку.

На думку дослідника Е. А. Шіріняна, учасниками ринку є також державні регулятори – ключові інституції регулювання, серед яких: НБУ здійснює рефінансування, банківський нагляд, монетарну політику та ліцензування, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО) регулює проблемні банки і забезпечує захист прав вкладників, НКЦПФР – регулює операції на фондовому ринку [19, с. 115].

Частина послуг охоплена конкурентами банків – небанківськими фінансовими установами. Сегмент охоплює: фінтех-компанії (Monobank, Revolut), страхові компанії, кредитні спілки, платіжні провайдери (PayPal, Wise). У дослідженнях OECD та ЄБРР зазначено, що небанківський сектор так швидко набирає вагу та створює конкурентний тиск на традиційні банки, що не можна вже не враховувати їх як учасників ринку.

До учасників ринку слід додати елементи фінансової інфраструктури, до яких входять: міжнародні платіжні системи, клірингові центри, кредитні бюро, окремі депозитарні установи. ЄБРР наголошує, що якість інфраструктури прямо впливає на стійкість і прозорість фінансових ринків.

У цілому можна розрізнити два підходи до переліку учасників ринку банківських послуг: традиційний та сучасний склад учасників ринку.

Традиційний підхід представлений у більшості праць українських вчених з фінансової науки: банки (комерційні, інвестиційні, державні); клієнти (населення, бізнес, держава); інші небанківські фінансові установи.

Сучасний (розширений) підхід розкрито у дослідженнях Е. А. Шіріняна і Л. В. Шірінян, де зазначаються нові учасники фінансової екосистеми: фінтех-компанії та цифрові банки, технологічні платформи та провайдери API,

оператори відкритих фінансів, небанківські кредитні платформи, e-commerce та маркетплейси, інституції нового типу, що формують політику open banking та кіберрегулювання [19-20]. Підходи українських дослідників збігаються з баченням НБУ [8-9] і підкреслюють, що сучасний ринок є не просто сукупністю банків і клієнтів, а цілісною екосистемою фінансових і технологічних взаємодій. Відповідна систематизація учасників ринку банківських послуг наведено на рис. 1.1.

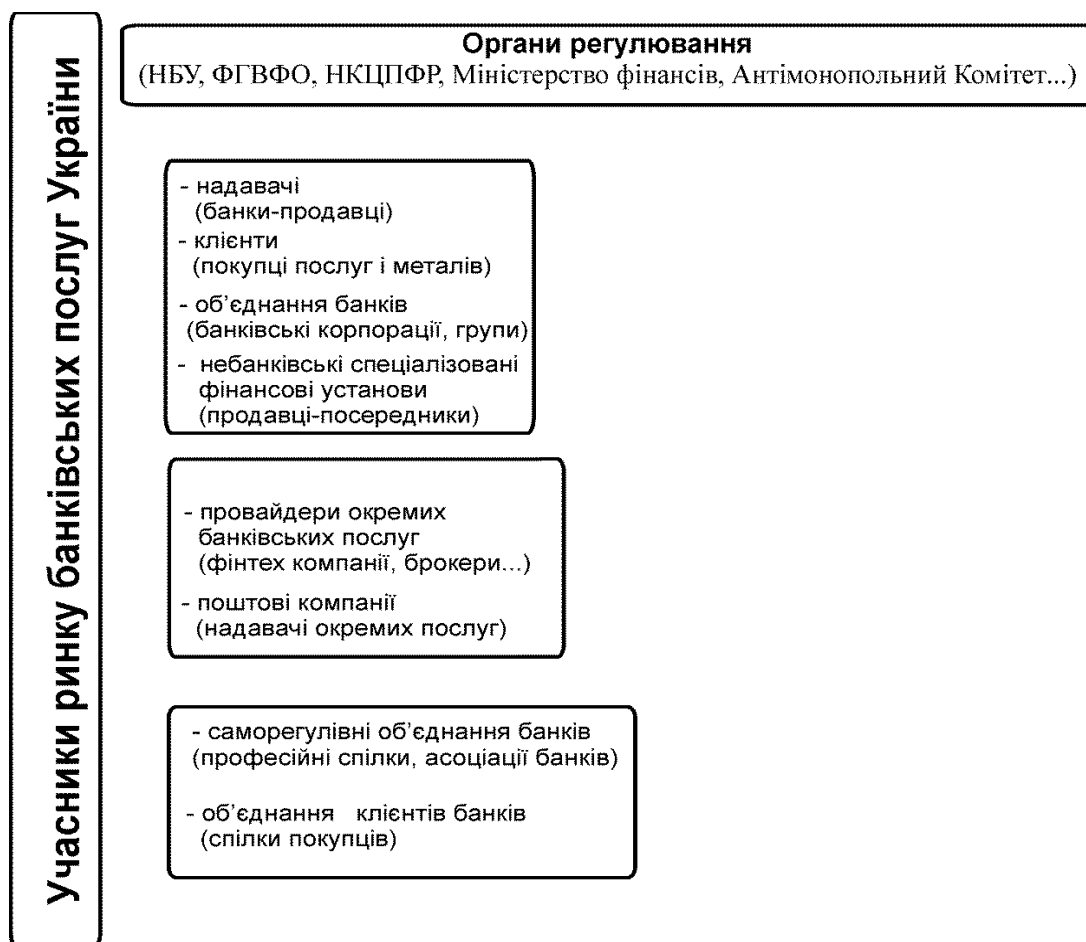

Рис. 1.1. Учасники ринку банківських послуг в Україні

Джерело: наведено на основі праць [19-20].

Заслуговує на увагу те, що Закони України визначають банківські послуги як різновид фінансових послуг, а учасників ринку фінансових послуг – як сукупність фінансових установ, посередників і споживачів [21].

Дослідник О. В. Дзюблюк визначає ринок банківських послуг як соціально-економічне середовище, систему економічних відносин з продукування та обміну специфічного товару – банківської послуги [16, с. 27].

Найбільш повно розкриває сутність поняття ринку банківських послуг дослідник Е. А. Шірінян, на думку якого, ринок банківських послуг є економічним середовищем з сукупністю центрів купівлі-продажу банківських послуг, в якому в результаті конкуренції, поведінки учасників (серед яких продавці, покупці, саморегульвні об'єднання, органи регулювання) та перерозподільних відносин формуються попит, пропозиція, ціна на банківські послуги, встановлюються процентні ставки і комісії за проведення операцій, задовольняються потреби клієнтів та існує можливість вибору постачальників послуг [19, с. 118].

1.3. Основні принципи функціонування ринку банківських послуг в Україні

Принципи роботи ринку банківських послуг в Україні визначені у Стратегії розвитку фінансового сектору до 2025 року [8-9]. Її підготували Національний банк України, Міністерство фінансів та учасники фінансового ринку. Основна мета цієї стратегії – забезпечити стабільний розвиток економіки, зміцнити фінансову систему, зробити її більш сучасною та надійною, наблизити український ринок до європейських стандартів і підвищити довіру населення до банків. Стратегія також допомагає виконувати зобов'язання України перед ЄС та іншими міжнародними партнерами.

Бачення банківського сектору полягає в тому, щоб він був сучасним, стійким, ефективним і конкурентним, активно інтегрованим у глобальний фінансовий простір та таким, що робить значний внесок у розвиток економіки.

Місія банківського сектору – сприяти економічному зростанню й добробуту населення, забезпечуючи ефективне залучення та рух фінансових ресурсів в економіці.

Виконання Стратегії 2025 має забезпечити подальший стабільний розвиток банківської системи, її конкурентоспроможність у світовому середовищі та дасть можливість:

- надавати людям і бізнесу якісні та доступні фінансові послуги;
- зменшити вартість кредитів і подовжити строки їхнього надання;
- підвищити загальну конкурентоспроможність української економіки.

Стратегія охоплює п'ять основних напрямів: фінансова стабільність, макроекономічний розвиток, фінансова інклюзія, розвиток фінансових ринків та інновації (рис. 1.2).

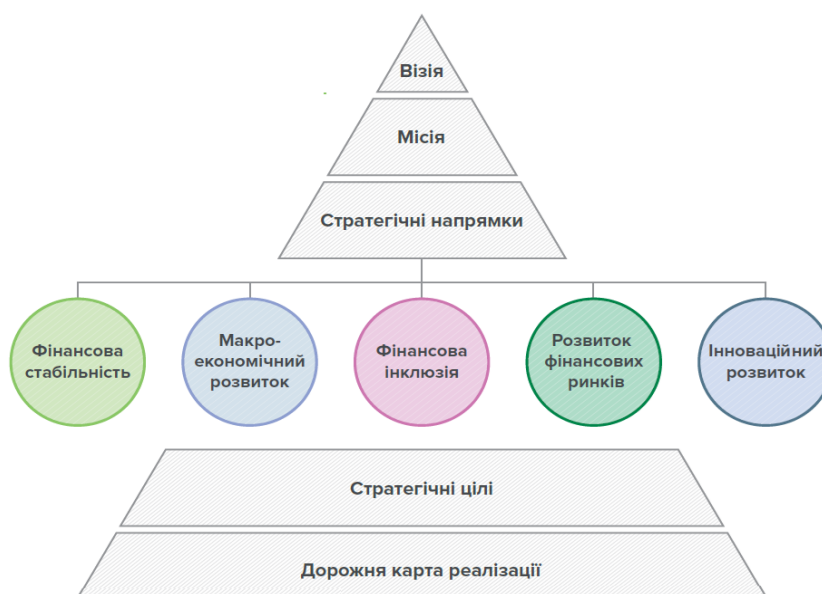

Рис. 1.2. Складові Стратегії 2025, що визначають принципи функціонування ринку банківських послуг в Україні [8-9]

Принципи функціонування ринку банківських послуг в Україні закладені у Стратегії 2025 року, яка визначає 6-ть пунктів [8-9]:

1) Фінансова стабільність та надійність системи. Це включає забезпечення стабільності банків і фінансових установ, мінімізація ризиків ліквідності та кредитних ризиків, створення ефективного нагляду (регулювання) за фінансовим сектором, очищення ринку від неплатоспроможних установ, гарантування вкладів.

2) Інституційна спроможність регуляторів та корпоративне управління. Підвищення незалежності і спроможності регуляторів (НБУ, ФГВФО та інших) для ефективного контролю над фінансовим сектором. Впровадження високих стандартів корпоративного управління у банках і фінансових установах, захист прав інвесторів та вкладників, прозорість і підзвітність.

3) Макроекономічна та кредитна підтримка економіки. Сприяння зростанню економіки через активізацію кредитування бізнесу – малого, середнього, аграрного, іпотеки, експортного фінансування. Створення умов, щоб кредити були доступнішими, дешевшими і довгостроковими – для підприємств та держави.

4) Розвиток фінансових ринків та диверсифікація фінансових продуктів. Розбудова ринків капіталу: деривативів, корпоративних цінних паперів, облігацій, та ін. Сприяння розвитку небанківських фінансових послуг – страхування, лізинг, пенсійні фонди тощо, за умов належного регулювання.

5) Фінансова інклюзія та захист прав споживачів. Забезпечення доступності фінансових послуг для широких верств населення та бізнесу. Підвищення прозорості фінансових продуктів, розкриття інформації, підвищення фінансової грамотності громадян.

6) Інновації та технологічний розвиток фінансового сектору. Впровадження сучасних технологій у банківські та фінансові послуги: цифрові сервіси, FinTech, безготівкові розрахунки, нові платіжні системи, електронна ідентифікація (BankID), електронна звітність тощо. Стимулювання конкуренції і конкурентної поведінки між фінансовими установами, дерегуляція, впровадження ринкових стандартів.

Проведемо розвітку принципів функціонування ринку банківських послуг в Україні в сьогоденних реаліях з позицій підготовчих кроків, що були здійснені НБУ для реалізації такого розвитку ринку.

Слід відразу зауважити, що Україна зіштовхнулася з «потрійною» кризою в 2014–2016 роках – кризові явища в реальному секторі економіки посилювалися банківською та валютною кризами. Макроекономічні дисбаланси, накопичені в попередні роки, політична криза початку 2014 року, окупація Криму та окремих районів Донецької і Луганської областей спровокували глибоку економічну кризу. Водночас падіння реального ВВП на 6,6% та 9,8% у 2014 та 2015 роках супроводжувалося та посилювалося кількома хвилями значної девальвації гривні та банківською кризою, що мала наслідком, зокрема, масовий відплив депозитів із банківської системи та банкрутство банків.

Реформа банківського сектору України, що тривала у 2014–2019–2023 роках, стала основою макрофінансової стабілізації та посилення здатності регуляторів і учасників ринку протистояти кризам. Її головною метою було усунення хронічних дисфункцій фінансової системи та створення конкурентного, ринкового середовища, яке відповідає стандартам Європейського Союзу. Зміни охопили три ключові напрями: зміцнення стабільності банківської системи, підвищення інституційної спроможності регуляторів і посилення захисту прав споживачів та інвесторів.

Переорієнтація монетарної політики НБУ та інституційне зміцнення центрального банку стали вагомими чинниками стабілізації фінансової системи. Після ухвалення у 2015 році змін до Закону «Про Національний банк України» було законодавчо закріплено принцип незалежності центрального банку, що посилило його інституційну, функціональну, фінансову та персональну автономію. Це створило умови для ефективного виконання НБУ свого основного завдання – підтримання стабільності національної валюти.

Макроекономічну рівновагу забезпечили перехід до інфляційного таргетування, запровадження плаваючого курсу та обережна фіскальна

політика, спрямована на скорочення дефіциту держсектору, зменшення державного боргу і запровадження середньострокового бюджетного планування.

У сфері валютного регулювання впроваджено новий ліберальний режим, хоча частина обмежень поки зберігається. Метою реформи є спрощення інвестиційних операцій, розширення доступних валютних транзакцій та зменшення бар'єрів для нерезидентів. Зокрема, іноземним юридичним особам відкрито можливість відкривати рахунки в українських банках, а на ринку з'явився міжнародний депозитарій. Кінцевою метою НБУ є повне скасування валютних обмежень і перехід до вільного руху капіталу за умови необхідних макроекономічних передумов, впровадження стандартів BEPS та приєднання до міжнародної системи автоматичного обміну фінансовою інформацією. Зниження рівня доларизації та скорочення валютних кредитів має додатково зміцнити банківський і корпоративний сектори.

За останні роки банківська система була очищена від неплатоспроможних і ризикових установ завдяки новим наглядовим підходам і зміцненню ФГВФО. Упроваджено європейську методологію SREP, ризик-орієнтований нагляд, оновлені рейтингові оцінки CAMELS з урахуванням операційного ризику. Стандартизовано вимоги до систем управління ризиками, роботи з проблемними активами та внутрішнього контролю. Банківська звітність переведена на МСФЗ. Створено єдині електронні системи стрес-тестування, раннього попередження та продажу активів через відкриті платформи.

Комплекс реформ підвищив прозорість та стійкість банків і посилив відповідальність менеджменту та пов'язаних осіб. Законодавство створило умови для спрощеної капіталізації, реорганізації банків та впровадження сучасного макропруденційного регулювання. НБУ запровадив Кредитний реєстр, а банківська система стала прибутковою, що збільшило її капіталізацію та здатність протистояти шокам.

Ризик-орієнтований підхід упроваджено також у страховому, пенсійному, лізинговому та інших небанківських сегментах. Водночас законодавство щодо виведення неплатоспроможних фінансових установ і нагляду потребує подальшого вдосконалення.

Стандарти корпоративного управління оновлено відповідно до міжнародних практик. Запроваджено інститут незалежних директорів, механізми squeeze-out і sell-out, похідні позови, рахунки ескроу та корпоративні договори. Це підвищило рівень захисту інвесторів і суттєво поліпшило позиції України в рейтингу Doing Business. Разом з тим залишається потреба в оновленні законодавства щодо структури органів управління, процедур злиття та поділу компаній, електронних зборів акціонерів та механізмів визначення справедливої вартості активів.

У сфері розкриття інформації на фінансовому ринку запроваджено систему авторизованих осіб замість публікацій у друкованих ЗМІ, що скоротило витрати та зменшило бюрократичне навантаження для емітентів. Це також знизило ризики рейдерства та корпоративного шантажу.

НБУ отримав повноваження із захисту прав споживачів фінансових послуг. Закон 2019 року систематизував правила взаємодії між громадянами та фінансовими установами. Паралельно реалізуються програми фінансової грамотності, орієнтовані переважно на молодь. НБУ, МОН, USAID та Університет банківської справи впровадили навчальні програми з фінансової грамотності в понад тисячі шкіл.

Кредитна активність банків і небанківських фінансових установ зростає, але їхній внесок у розвиток економіки залишається недостатнім. Основними бар'єрами є слабкий захист прав кредиторів і високий рівень непрацюючих кредитів, який досі становить близько половини банківського портфеля. Для розв'язання проблеми потрібні дієві механізми стягнення застави та розвиток вторинного ринку NPL.

Велика частка державних банків стримує конкуренцію: станом на 2024 рік вони контролювали понад половину чистих активів і майже дві третини депозитів населення. Пріоритетами державних банків визначено: оновлення моделей управління, скорочення NPL і поступовий вихід держави з капіталу.

Державні програми підтримки кредитування залишаються фрагментарними. Значна частина фінансування МСП забезпечується ЄС і міжнародними фінансовими організаціями. Механізми державних гарантій та агрострахування досі реалізовані не повністю.

На фондовому ринку проведено масштабне очищення: припинено обіг фіктивних цінних паперів, анульовано сотні ліцензій, що підвищило прозорість ринку. Однак обсяги торгів фінансовими інструментами залишаються низькими. Для ефективної боротьби зі зловживаннями необхідно вдосконалити законодавство відповідно до міжнародних стандартів.

Інфраструктура ринків капіталу й організованих товарних ринків потребує модернізації. Запровадження інституту номінального утримувача спрощує доступ іноземних інвесторів, але все ще бракує ефективної біржової інфраструктури та системи звітності за операціями. За підтримки ЄБРР розпочато реформу депозитарної, розрахункової та клірингової інфраструктури.

У небанківському секторі досі відсутні ефективні гарантійні механізми, зокрема у сфері страхування життя та діяльності кредитних спілок. Низький рівень довіри населення до пенсійних і інвестиційних фондів стримує розвиток довгострокових інвестицій.

Завдяки запровадженню електронного документообігу та використанню електронного підпису значно підвищились ефективність і прозорість фінансових операцій. Проєкт Opendata забезпечив відкритий доступ до важливих наборів даних.

Безготівкові розрахунки активно зростають: частка електронних транзакцій майже подвоїлася з 2014 до 2019 року. Упроваджено IBAN, стандарт ISO 20022 та нові моделі СЕП. BankID НБУ дозволив дистанційно відкривати рахунки, а

пілотні проєкти сприяли розвитку FinTech. Створено умови для застосування інноваційних рішень на фондовому ринку, включно з мобільними технологіями.

Розвиток технологій підсилює конкуренцію між банківськими та небанківськими установами. Розширено можливості поштових операторів, запроваджено нову модель готівкового обігу, активно розвиваються інфраструктура безготівкових платежів, відкритий банкінг і співпраця з FinTech. Регулятори повинні забезпечити однакові умови для всіх учасників ринку, запобігти регуляторному арбітражу та підтримувати високі стандарти фінансового моніторингу.

Висновки до розділу 1

У першому розділі було розкрито ключові теоретичні засади функціонування ринку банківських послуг, визначено економічну сутність банківських продуктів, окреслено структуру та учасників ринку, а також проаналізовано принципи його організації в сучасних умовах.

По-перше, встановлено, що банківські послуги становлять основу фінансового посередництва та забезпечують перетворення тимчасово вільних коштів на інвестиційні ресурси, підтримують стабільність грошового обороту, сприяють розподілу ризиків і забезпечують ефективне функціонування всієї фінансової системи. У працях українських (О. Лаврушина, О. Васюренка, О. Дзюблюка) та зарубіжних дослідників (Ф. Мішкіна, С. Майерса, Дж. Стігліца) підкреслюється комплексний характер банківських послуг, їх значення для підтримання економічної рівноваги та зниження інформаційних асиметрій. Сучасна класифікація банківських послуг набуває багаторівневого характеру та охоплює як традиційні (депозитні, кредитні, розрахункові, валютні операції), так і інноваційні, цифрові та інвестиційно-банківські продукти.

По-друге, дослідження структури ринку банківських послуг показало, що він є багатокомпонентною системою економічних відносин між банками,

клієнтами, державними регуляторами, небанківськими фінансовими установами та інституціями фінансової інфраструктури. У традиційному підході ринок розглядається як сукупність банківських установ, клієнтів та окремих фінансових посередників. У сучасному розширеному трактуванні — як фінансова екосистема, у якій значну роль відіграють фінтех-компанії, цифрові банки, платіжні провайдери, технологічні платформи та учасники open banking. Цей підхід узгоджується з баченням НБУ та світових регуляторів, які відзначають зростання ролі технологій і конкуренції на ринку фінансових послуг.

По-третє, аналіз принципів функціонування ринку банківських послуг в Україні засвідчив, що вони ґрунтуються на положеннях Стратегії розвитку фінансового сектору до 2025 року. Серед ключових принципів визначено: фінансову стабільність, інституційну спроможність регуляторів, макроекономічну та кредитну підтримку економіки, розвиток фінансових ринків, фінансову інклюзію та захист прав споживачів, інноваційність та технологічний розвиток. У сучасних умовах важливим фактором стало реформування банківського сектору у 2014–2023 роках, яке привело до підвищення прозорості, очищення ринку від неплатоспроможних установ, зменшення системних ризиків, удосконалення корпоративного управління, запровадження міжнародних стандартів нагляду та суттєвої цифровізації банківського сектору.

Узагальнюючи результати теоретичного аналізу, можна зробити висновок, що ринок банківських послуг в Україні за останні роки трансформується від традиційної моделі фінансового посередництва до багатофункціональної цифрової екосистеми, у якій поєднуються банківські, небанківські та технологічні інструменти. Стійкість і конкурентоспроможність ринку забезпечуються поєднанням інституційних реформ, структурних змін, технологічних інновацій і стратегічного переорієнтування на європейські

стандарти. Це формує фундамент для подальшого розвитку національного фінансового сектору та його інтеграції у глобальний фінансовий простір.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН І ЗАКОНОМІРНОСТІ РОЗВИТКУ РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

2.1. Сучасний стан і тенденції розвитку ринку банківських послуг

Дослідимо сучасний стан і тенденції, що мають місце на ринку в частині надання банківських послуг. Інформаційною базою нашого аналізу слугує звіт НБУ за 1 квартал 2025 року [22, с. 3-6]. У представленому аналізі приймається, що державні банки – банки з участю держави Україна в капіталі, за винятком Приватбанку, якщо не зазначено. Іноземні банки – банки, контрольні пакети акцій яких належать іноземним банкам або іноземним фінансово-банківським групам. Приватні банки – банки, власниками істотної участі в яких є виключно резиденти України.

Структура сектору. У 2025 році приватний банк Портал самостійно віддав банківську ліцензію, тому кількість діючих в Україні банків зменшилася до 60. Ураховуючи мізерну частку активів фінустанови, її виведення з ринку не мало значного впливу на банківський сектор. В кінці 2024 року на ринку було 61 банк (таблиця 2.1). В умовах воєнного стану на початку 2025 року в Україні працювало 7 державних банків, 14 іноземних банківських груп і 40 приватних банків. Продовжується реформування і очищення банківської системи, яке було започатковано у 2014 році: у 2023-2024 роках через незаконні дії та допомогу гральному бізнесу уникати податків, НБУ вивів з ринку кілька банківських установ.

У 2024 році частка чистих активів держбанків залишалася на рівні 53,3%.

Облікова чисельність штатних працівників банків після 2022 року зменшилася і останні три роки майже залишається незмінною на рівні 96,4 тис. осіб (рис. 2.1).

Позитивні зміни спостерігаються в частині безготівкових розрахунків і використання платіжних карток. Збільшується кількість банкоматів, кількість яких дорівнює близько 30 тис одиниць (рис. 2.2).

Таблиця 2.1

Кількість банків на ринку в Україні

	2021	2022	2023	2024
Платоспроможні	71	67	63	61
Зміна	-2	-4	-4	-2
Державні, у т. ч. Приватбанк	4	4	5	7
Зміна	-1	0	+1	+2
Іноземні	20	16	14	14
Зміна	0	-4	-2	0
Приватні	47	47	44	40
Зміна	-1	0	-3	-4

Джерело: наведено за даними НБУ [22]

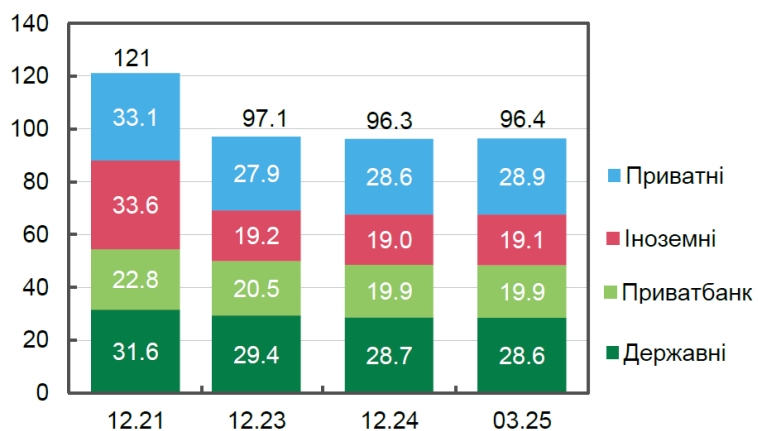

Рис. 2.1. Облікова чисельність штатних працівників банків, тис. осіб [22]

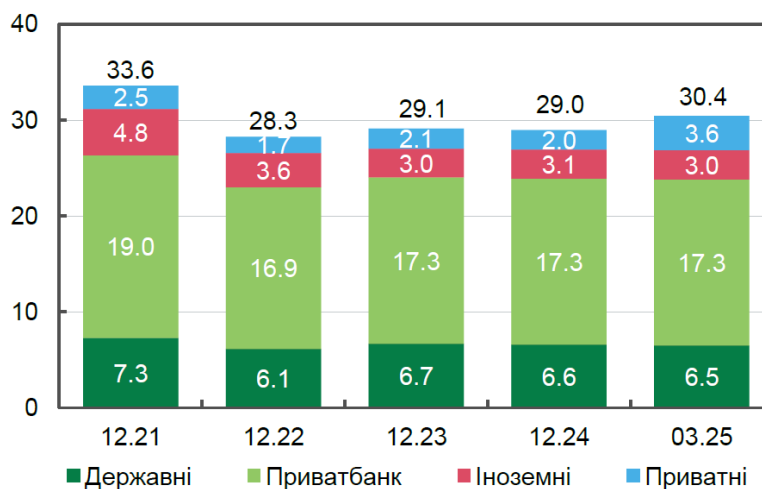

Рис. 2.2. Кількість банкоматів банків, тис. одиниць [22]

Активи. Упродовж 2024 року обсяг чистих активів банків дещо збільшився і оцінюється на рівні понад 3,7 млрд грн. Спотерігається така тенденція вже 4 роки поспіль.

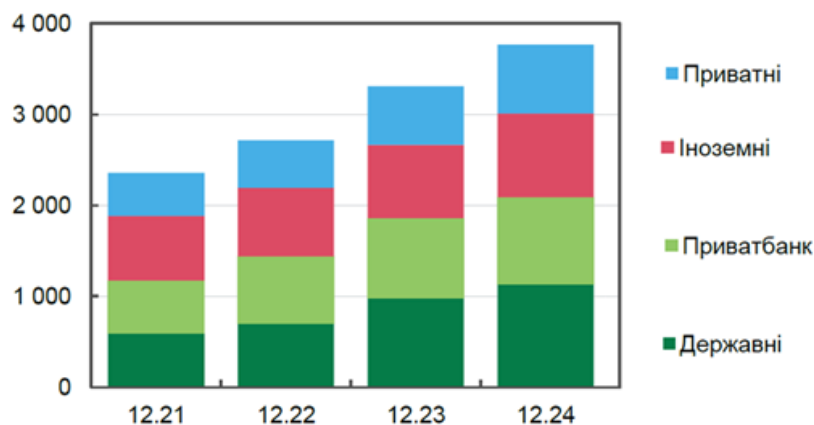

Рис. 2.3. Загальні активи банків України (млрд грн) [22]

Дані також свідчать про зростання кредитного портфеля (рис. 2.4). Зростання чистого гривневого кредитного портфеля бізнесу прискорилося у 2025 році і за I квартал 2025 року – до 9.5% (до 28.4% р/р) після сезонного уповільнення у минулому кварталі. Зростання обсягів чистих гривневих кредитів суб'єктам господарювання триває вже два роки поспіль, прискорившись у I кварталі 2025 року до 9.5% (до 28.4% р/р). Серед груп банків лише Приватбанк за I квартал 2025 року скоротив кредитний портфель на 0.2% (+16.8% р/р). Інші групи банків нарощували обсяги кредитів, найбільше – іноземні та державні банки: +12.8% та +10.3% відповідно (+25.8% та +30.3% р/р) Переважно Приватбанк та приватні банки надалі забезпечують зростання гривневих кредитів фізособам: +6.7% кв/кв та 35.9% р/р.

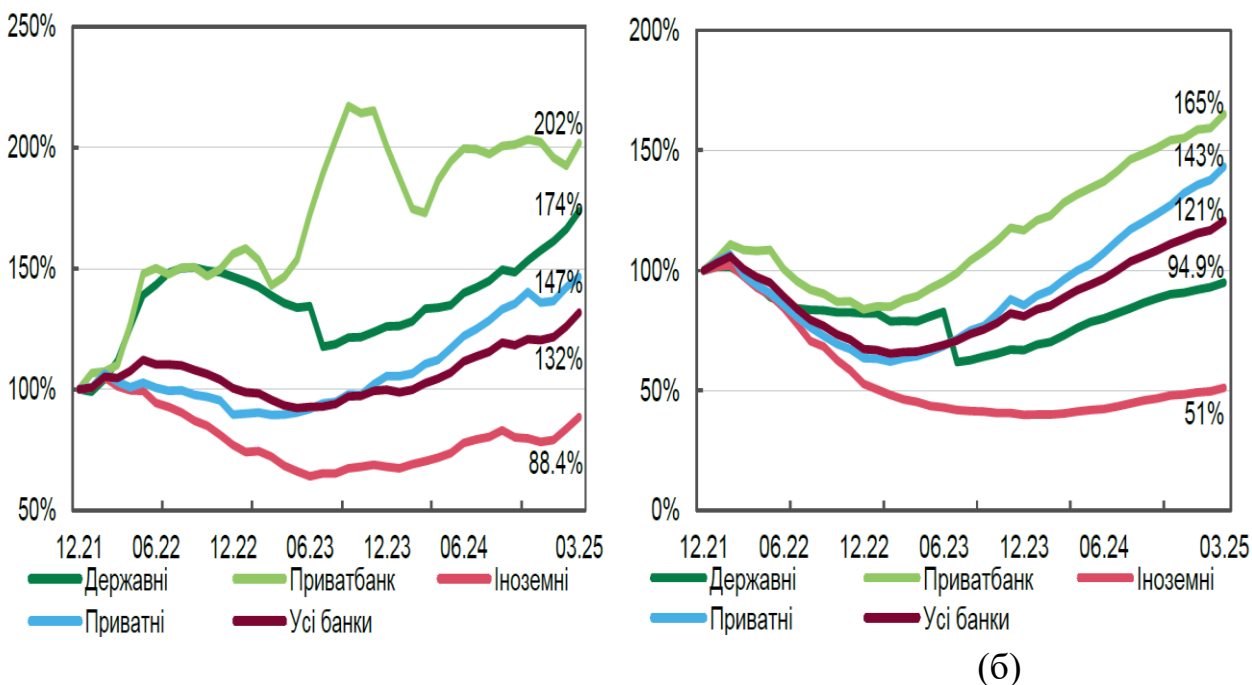

Рис. 2.4. Чисті кредити в гривнях: (а) – суб'єктам господарювання, (б) – фізичним особам [22]. Прийнято 2021 рік в якості 100% для порівняння.

У 2023-2024 і в I кварталі 2025 року банки усіх груп жваво нарощували обсяги кредитів аграріям, підприємствам оптової торгівлі, а також у сфері будівництва та машинобудування. У річному вимірі найбільше зросли кредити аграріям, харчпрому та компаніям оптової торгівлі.

Надалі зменшувалася роль субсидійованого кредитування бізнесу в межах державної програми «Доступні кредити 5-7-9%». Серед причин – збереження сприятливих умов кредитування поза програмою та стійкий попит на несубсидійовані кредити. За 1 квартал 2025 року портфель чистих гривневих кредитів, виданих у межах державної програми «Доступні кредити 5-7-9%», зріс лише на 1,5%, тоді як поза межами програми – на 13,6%.

Питома вага субсидійованих кредитів у загальному чистому працюючому портфелі скоротилася – до 31,2%, що на 2,5 в. п. менше, ніж у попередньому кварталі. Зокрема зменшується обсяг пільгових обігових кредитів аграріям, тоді як частка інвестиційних кредитів зростає. Щоправда незважаючи на зазначену динаміку заборгованість перед банками із компенсації відсотків зберігається й програма досі потребує подальшого фокусування.

Зберігається попит бізнесу на фінансування капітальних інвестицій. Швидшими темпами зростали середньострокові позики із терміном погашення від одного до трьох років. Натомість обсяги короткострокових кредитів до одного року майже не змінилися. Обсяг чистих гривневих кредитів фізособам і надалі жваво зростає. Традиційно в портфелі домінують незабезпечені позики. Зростання портфеля іпотечних кредитів уповільнюється третій квартал поспіль. У 2025 році частка іпотеки в портфелі чистих роздрібних гривневих кредитів скоротилася до 13.2% за I квартал. Це пояснюється подальшою перебудовою та відповідним сповільненням державної програми «Оселя», яка надалі домінує в іпотечному кредитуванні.

Якість кредитного портфеля поліпшується вже півтора року поспіль. Із січня 2025 року НБУ повністю привів визначення непрацюючих кредитів NPL до стандартів ЄС. Визначення непрацюючих кредитів (NPL) за оновленою методологією не мало суттєвого впливу на частку NPL (близько +1,0 в. п. у січні). За I квартал 2025 року ця частка скоротилася до 28,6%. Скорочення відбувалося за всіма групами банків для кредитів бізнесу та населення. Зростання обсягу нових кредитів високої якості та списання NPL залишаються основними рушіями скорочення частки NPL у портфелі. Водночас без урахування старих безнадійних боргів держбанків та боргів екскласників Приватбанку частка NPL становить 17,1%. Частка корпоративних позичальників, що зазнали дефолту за гривневими кредитами шороку знижується і становить близько 3% – це ліпше ніж середні показники до повномасштабного вторгнення.

Кількість активних платіжних карток помітно збільшилася лише в державних банків (рис. 2.5). Найбільше зростання відбулося в Приватбанку. Кількість платежів картками в магазинах надалі зростала, перевищивши 550 млн одиниць у березні 2025 року. Обсяги таких платежів по Україні зростають темпом 24% р/р.

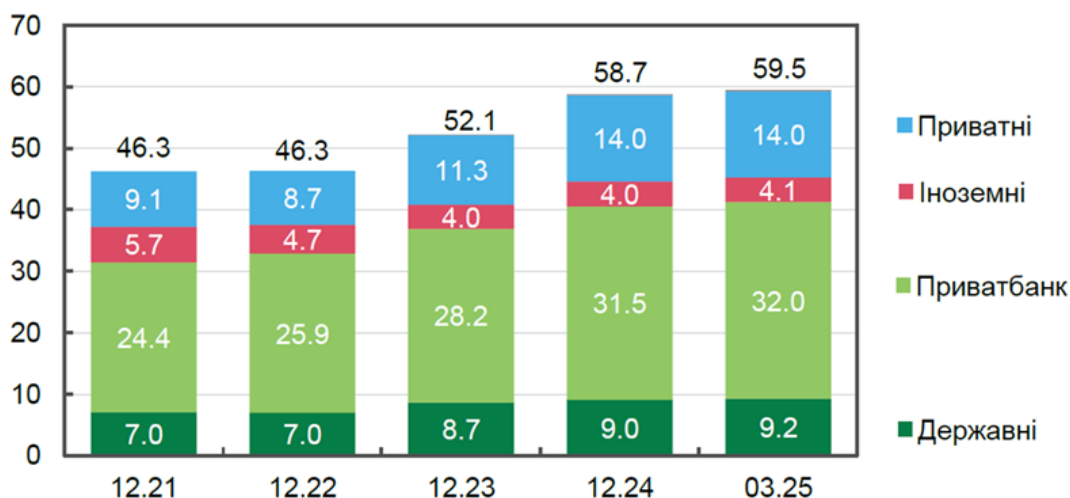
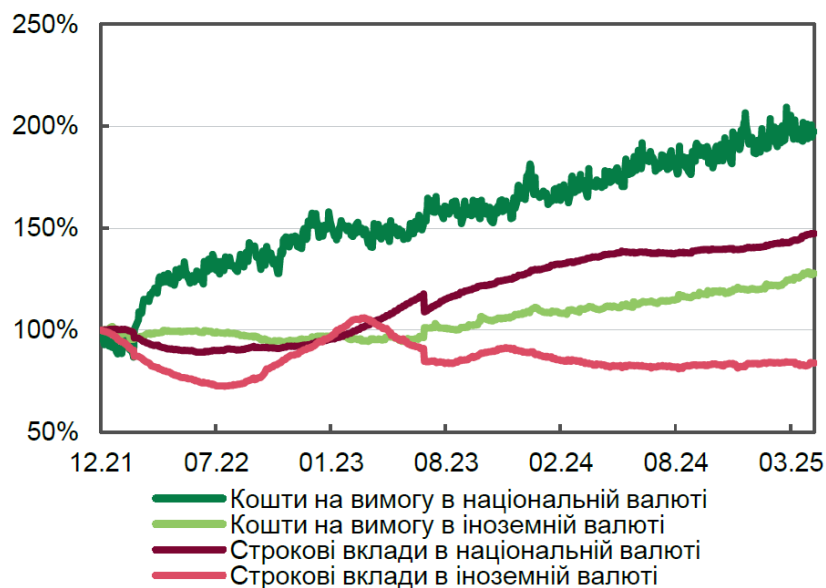

Рис. 2.5. Кількість активних платіжних карток за групами фінансових установ, млн од. [22]

Фондування. Дані виявляють, що зобов'язання банків мають тенденцію до зменшення. У I кварталі 2025 році вони знизилися на 55 млрд грн або на 1,8%. Загалом це повторило динаміку I кварталу 2024 року. Основними рушіями став вплив коштів бізнесу після зростання у грудні 2024 року, та погашення банками заборгованості з податку на прибуток. Залишки кредитів рефінансування НБУ зменшилися до 1,7 млрд грн, таке фондування використовують п'ять невеликих приватних банків. У 2024 році зовнішній борг сектору скоротився до близько 1,5 млрд дол., що і надалі становить близько 2% від зобов'язань.

Обсяги гривневих коштів фізичних осіб у банках поступово зростають (рис. 2.6). За I квартал 2025 року вони зросли на 0,5% (+12,5% р/р). Незначне сезонне зниження коштів січня компенсувалося у наступні місяці. Строкові депозити фізосіб у гривні зростали швидше за поточні кошти. Це продовжилося у 2025 році також: в I кварталі 2025 року на 2,8% за квартал та на 7,2% за рік. З огляду на це частка строкових коштів за квартал зросла на 0,8 в. п. до 34,3%. Кошти населення в іноземній валюті також зростали передусім завдяки припливу на поточні рахунки. Рівень доларизації вкладів клієнтів має тенденцію до зменшення під впливом зміцнення курсу гривні.

Кошти фізичних осіб [22] Прийнято 2021 рік в якості 100% для порівняння

У I кварталі 2025 року вкладення в ОВДП скоротилися на 2,5% через погашення паперів за обмеженої пропозиції уряду. Обсяг депозитних сертифікатів теж дещо скоротився передусім через сплату податків.

Процентні ставки. Дані свідчать, що цикл зменшення облікової ставки НБУ закінчився у 2024 році. У 2025 році облікова ставка почала зростати і в першому кварталі 2025 року зросла до 15,5% річних. Ставка за тримісячними депозитними сертифікатами НБУ зросла до 19% річних, а за депозитними сертифікатами «овернайт» дорівнювала обліковій. На підвищення ключової ставки поволі реагували ставки за коштами населення. За новими гривневими угодами (включно з коштами на вимогу) ставка зросла до 9,8% річних. Крива доходності залишалась інверсійною, коли ставка за тримісячними депозитами незначно перевищує ставки за річними.

Ставки за залученими коштами суб'єктів господарювання були чутливішими до змін монетарної політики. У 2025 році в середньому вони становлять 15,5% річних, що порівнювано з травнем минулого року. Підвищення відбулося за новими кредитами підприємствам. Найнижчі ставки

пропонували іноземні банки – 13,6% річних. Ставки за кредитами населенню підвищилися до 29,1% річних.

Вартість 12-місячних депозитів у гривнях у січні дещо знизилася в останні два роки з майже 15% до 12,5%, а далі у 2025 році поволі збільшувалася до 13,2% річних. Ставки за тримісячними депозитами залишалися незначно вищими, ніж за річними.

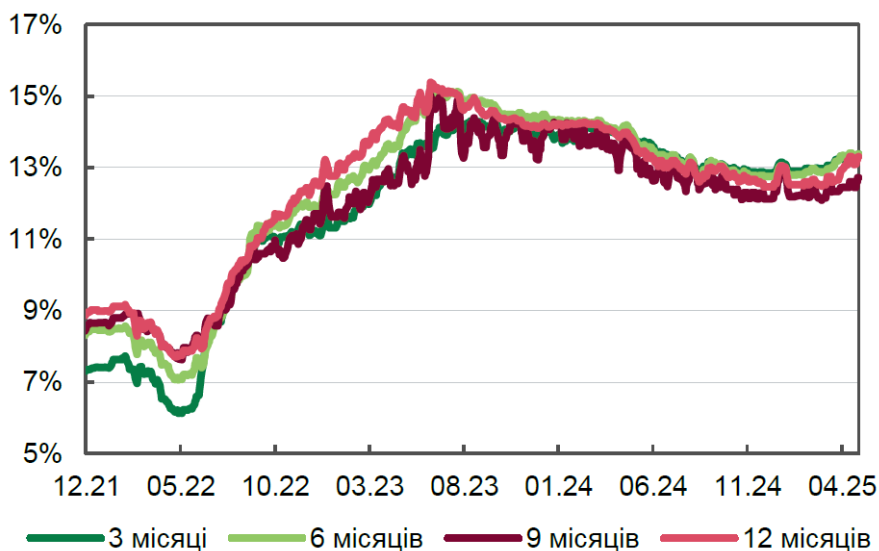

Рис. 2.7. Український індекс ставок за депозитами фізичних осіб у гривнях, % річних [22]

Дохідність депозитних сертифікатів НБУ підвищилася внаслідок збільшення ставки, хоча все ще була нижчою, ніж ставка за новими кредитами у гривнях (рис. 2.8).

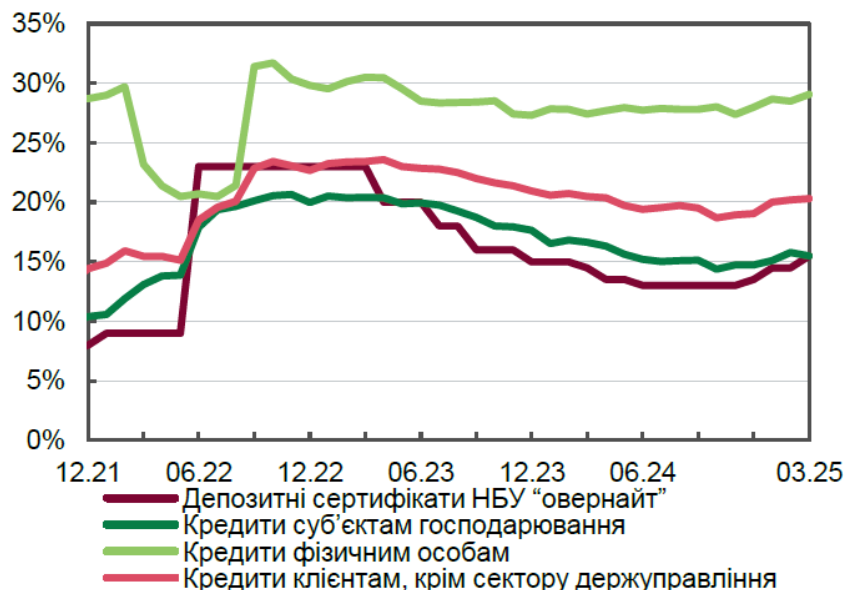

Рис. 2.8. Відсоткові ставки за новими кредитами у гривнях та депозитними сертифікатами НБУ, % річних [22]

Фінансові результати та капітал. За 2021-2024 роки сектор отримав позитивний фінансовий результат у вигляді прибутків (таблиця 2.2).

Така тенденція зберіглася у 2025 році: за 1 квартал – 40 млрд грн прибутку, 65,7% якого сформували державні банки включно з Приватбанком. Збитковими було десять малих банків із сукупним збитком лише 0,4 млрд грн. Основа прибутковості – висока операційна ефективність за низьких відрахувань у резерви. Рентабельність сектору до оподаткування поступово нормалізується до довоєнного періоду.

У період 2021–2024 рр. фінансові результати банків України демонстрували суттєві коливання, значною мірою зумовлені впливом повномасштабної війни та поступовою адаптацією сектору до нових умов.

Таблиця 2.2

Фінансові результати банків в Україні (млрд грн)

Показник	Рік			
	2021	2022	2023	2024
Чисті процентні доходи	117,6	151,7	201,4	234,3

Чисті комісійні доходи	58,0	50,2	51,1	56,5
Відрахування в резерви	3,4	121,2	17,7	9,6
Чистий прибуток/збиток	77,4	21,9	83,0	90,9

Джерело: наведено за даними НБУ [22]

Чисті процентні доходи протягом досліджуваного періоду стабільно зростали. З 117,6 млрд грн у 2021 р. вони підвищилися до 234,3 млрд грн у 2024 р., фактично подвоївшись. Це свідчить про посилення ролі кредитно-депозитних операцій та зростання прибутковості процентного бізнесу банків.

Чисті комісійні доходи демонстрували меншу динаміку та певні коливання. У 2022 р. вони знизилися з 58,0 до 50,2 млрд грн, що було наслідком зменшення обсягів транзакцій та активності клієнтів у перший рік повномасштабної війни. Проте вже у 2023–2024 рр. показник відновився й зріс до 56,5 млрд грн, що свідчить про повернення клієнтської активності та розширення операційного бізнесу.

Відрахування в резерви різко зросли у 2022 р. – із 3,4 млрд грн до 121,2 млрд грн. Це найбільший стрибок серед усіх показників, що відображає значне погіршення якості кредитного портфеля та потребу в покритті очікуваних втрат. У 2023–2024 рр. резервування суттєво скоротилося до 17,7 та 9,6 млрд грн відповідно, що свідчить про поступову стабілізацію та зменшення кредитних ризиків.

Чистий фінансовий результат банків також зазнав змін. Після високого прибутку 2021 р. (77,4 млрд грн) він різко скоротився до 21,9 млрд грн у 2022 р., що пов'язано зі зростанням резервів. Проте вже у 2023 р. сектор відновив прибутковість до 83,0 млрд грн, а у 2024 р. – досяг 90,9 млрд грн, перевищивши рівень докризового 2021 року. Це свідчить про високу стійкість банківської системи та ефективну адаптацію до викликів.

У 2025 році дохідність активів знову незначно зросла, передусім через збільшення дохідності депозитних сертифікатів НБУ внаслідок підвищення ставок. Натомість дохідність ОВДП та кредитів порівняно з попереднім кварталом залишалася майже незмінною.

2.2. Закономірності розвитку ринку банківських послуг в Україні

Виконаємо пошук закономірностей розвитку ринку банківських послуг в Україні, які охоплюють передвоєнний і воєнний періоди. На початку повномасштабного вторгнення, ринок був паралізований втратою активів та зв'язків. Дії НБУ і учасників ринку стали потужним опором на економічному фронті боротьби. Для підтримки Збройних Сил України (ЗСУ) були відкриті спецрахунки в НБУ та здійснено викуп державних облігацій (на рівні 40 млрд грн на місяць через купівлю військових облігацій), Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО) перерахував до Державного бюджету 17 млрд грн із рахунків банків із російським капіталом (ПАТ «Промінвестбанк» та АТ «МР БАНК»). У 2022 році НБУ здійснив фіксацію валютного курсу, а потім у 2023 році перейшов до режиму керованої гнучкості валютного курсу [10]. АТ «Ощадбанк» став членом ФГВФО, як і усі банки. Регуляторні кроки, макроекономічна допомога, великі обсяги врожаю у сільському господарстві, економічна стимуляція за програмою 5-7-9% позитивно вплинули на стабільність економіки, зростання ВВП після 2022 року і дали можливість вистояти ринку банківських послуг.

Скористаємось методикою професора Л. В. Шірінян для оцінювання ринку банківських послуг [23-24] і для подальших розрахунків введемо позначення: N – кількість діючих банків; N_{IB} – кількість іноземних банків; A – активи банків; D – доходи всіх банків; NPL – обсяги непрацюючих кредитів.

Перша теза стосовно закономірності, яку ми хочемо перевірити, полягає в тому, що ринок банківських послуг в Україні є відкритим для іноземних інвесторів. Ступінь відкритості ринку банківських послуг визначається за співвідношенням:

$$\varphi = 100\% N_{IB} / N, \quad (2.1)$$

Відкритим є ринок для якого $\phi > 10\%$ [25]. Згідно з даними НБУ, наведеними в таблиці 2.1, $N_{\text{Б}}=14$, $N=60$. Розрахунок дає значення $\phi=23,3\%$, що відповідає відкритому ринку. Помітними іноземними гравцями на ринку «Райффайзен банк Аваль» (Австрія), «УкрСиббанк» (Франція), які мають високі доходи від банківської діяльності в Україні та високу частку (табл. 2.3). Отже, маємо першу закономірність стосовно відкритості ринку.

Таблиця 2.3

Показники ТОП-3 іноземних банків у 2024 році

назва банку	Показники діяльності (млн грн)				частка ринку (%)
	Активи	Доходи	Витрати	Прибуток до оподаткування	
Райффайзен	187 290	19 387	17 373	2 014	6,9
Укрсиббанк	113 072	12 574	8 238	4 336	4,2
ОТП Банк	100 416	8 990	8 264	726	3,7

Джерело: розраховано і складено автором на основі [23-24].

Друга теза стосується низького впливу ринку банківських послуг на формування ВВП країни. Для цього визначимо показник проникнення (η). Вважається високим рівнем впливу для $\eta > 10\%$. Показник η визначатимемо як відношення доходів банків на ринку до величини ВВП:

$$\eta = 100\% \text{ Д} / \text{ВВП}. \quad (2.2)$$

Розрахунки дають значення показника проникнення для 2024 року близько 5,6% (табл. 2.4): вплив банківської діяльності на формування ВВП країни є не високий.

Таблиця 2.4

Показник проникнення банків в Україні

Показник	2021	2022	2023	2024
η , %	3,4	4,95	5,4	5,6

Джерело: розраховано на основі даних НБУ [8-9] і [23-24].

Невисокий рівень участі банків пояснюється воєнним станом і міжнародною допомогою. Приміром, за даними Міністерства фінансів, у 2024 році зовнішнє фінансування (гранти + пільгові позики) для бюджету становило близько 42 млрд американських долрів, з яких 30% – гранти [26].

Наступна теза про високу концентрацію ринку банківських послуг в державних банках (рис. 2.9). Топ-3 банків України, згідно з різними рейтингами та показниками, включають Приватбанк, Ощадбанк та Укрексімбанк. За розміром чистих активів станом на серпень 2025 року до топ-5 банків включають «ПриватБанк», «Ощадбанк», «Укрексімбанк», «Райффайзен Банк» та «Укргазбанк» (хоча «Сенс Банк» також увійшов до топ-5 за деякими рейтингами, його місце може змінюватися залежно від показника). З цього переліку лише «Райффайзен Банк» не є державним банком. Можна бачити, що з 60 банків, що здійснюють банківську діяльність перші 5 найбільших банків охоплюють 56,2% активів, а найбільші 10 банків охоплюють 78% банків у чистих активах сектору.

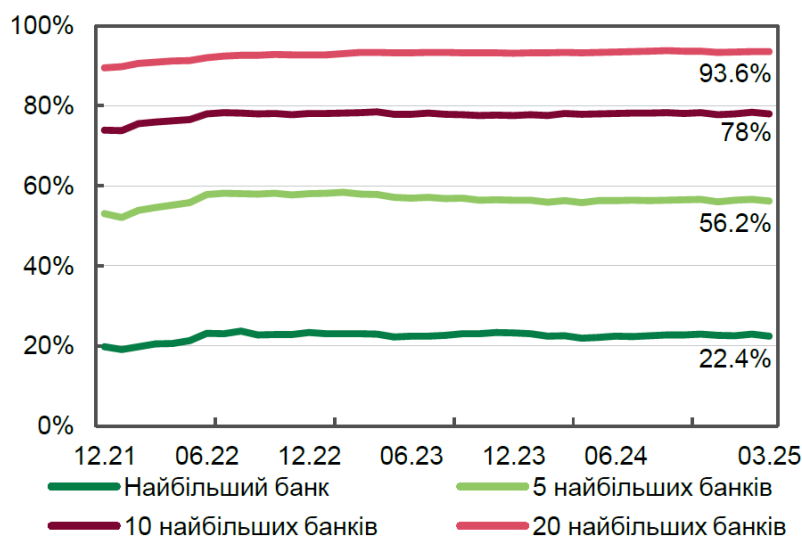

Рис. 2.9. Частка найбільших банків у чистих активах сектору [22]

Закон України «Про захист економічної конкуренції» визначає, що ринок є монополізований, якщо відсоткова частка трьох найкращих гравців (концентрація) на ринку перевищує 50% [27].

Таблиця 2.5

Показники концентрації банків на ринку в Україні у 2021–2023 рр.

Рік	Частка найкращих 3 банків за доходами на ринку
2021	42,21
2022	46,78
2023	50,20
2024	43,81

Джерело: розраховано на основі сукупних доходів банків згідно з даними НБУ.

Отримані дані свідчать, що показники концентрації у 2021-2022 роках були в межах визначених державних критеріїв, а у 2023 концентрація перевищувала норму 50%, далі значення зменшилося. Зазначимо, що вітчизняні дослідники А. Ігнатюк та В. Колоша наводять дані про те, що український ринок банківських послуг характеризується відносно низьким значенням показників концентрації активів порівняно з аналогічними ринками європейських країн. Зокрема, в Естонії в 2022 р. п'ять найбільших банків контролювали 90,8 % банківських активів, у Литві – 90 %, у Латвії – 88,2 %, у Польщі – 57,2 %, в Угорщині – 55,7 %, у Франції – 46,6 %, у Німеччині – 35 %, у Великій Британії – 31,2 % [28, с. 30]. Заслуговує на увагу, що в методиці професора Л.В. Шірінян рекомендується виконувати аналіз не лише для активів, а і для доходів [23-24].

У фаховій літературі використовують показник конкуренції (або Герфіндаля-Гіршмана, ННІ). НБУ пропонує його значення і порівнює з $ННІ=1000$. Для значень $ННІ \leq 1000$ конкуренція на ринку є високою [8-9; 22, с.4].

Побудуємо зв'язок між кількістю банків і значенням індексу Герфіндаля-Гіршмана для доходів банків (рис. 2.8). Результат свідчить про те, що чим більше кількість банків, тим меншим є фактичне значення показника ННІ.

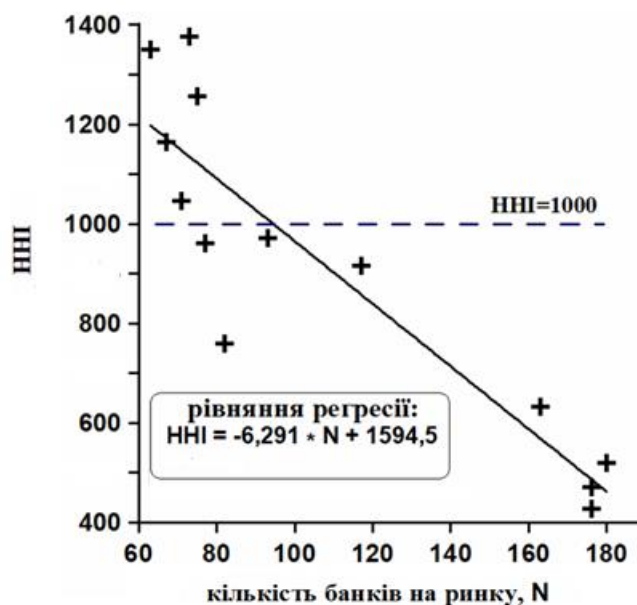

Рис. 2.7. Кореляції між фактичним індексом Герфіндаля-Гіршмана (HHI) і кількістю банків (N) за останні роки. Коефіцієнт детермінації $R^2=0,83$.

Дані для України свідчать, що за показником доходів банків у 2021 році індекс HHI становив 1046, а в 2023 році – 1350. Іншими словами, конкуренція досить слабка на ринку (таблиця 2.6). Це підтверджується даними НБУ для депозитів фізичних осіб, які оцінюються на рівні 1700 для 2022-2025 років [22, с.4].

Таблиця 2.6

Показники конкуренції банків в Україні

Рік	Розрахований за доходами індекс HHI
2021	1045
2022	1160
2023	1345
2024	1270

Джерело: складено на основі даних НБУ [8-9]

Наступна теза стосується он-лайн сервісів. Ми вважаємо, що оскільки близько 90% від загальної кількості операцій із платіжними картками є безготівковими (93,4% – у 2023 році), то це вже стало закономірністю

вітчизняного ринку банківських послуг і потребує висвітлення. Безготівкові карткові операції стали новою нормою для значної частини українців. Навіть попри війну, економічні виклики та інфраструктурні проблеми – попит на cashless не зменшується, натомість зростає. Контактні та цифрові платіжні технології стають стандартом, що робить розрахунки швидшими, зручнішими і безпечнішими. Для бізнесу – це сигнал мати можливість прийому карт й online-оплати вже давно не опція, а майже обов'язкова умова комфортного обслуговування клієнтів. Для держави та банків – це основа для подальшої цифровізації економіки, зниження «тіньових» потоків, прозорої фінансової поведінки населення.

Станом на 1 січня 2024 року – 115,1 млн карток, що на $\approx 5\%$ більше, ніж на початок 2023. Активних карт (які роблять транзакції щомісяця) – 58,8 млн (44,5% від усіх випущених карток). У 2022-2023 роках найбільша кількість активних електронних платіжних засобів мав АТ «ПриватБанк» – 26,624 млн карток. Наступними за активністю є «Універсал Банк» (фактично компанія monobank, яка працює на ліцензії банку) із показником в 6,841 млн карток і державний АТ «Ощадбанк» із показником 6,288 млн карток [11].

Безготівкові розрахунки це результат злагодженої роботи банків, фінансової інфраструктури та ринку. Банки виконують роль емітентів, провайдерів рахунків, постачальників технологій, обслуговують інфраструктуру: без них cashless-транзакції просто не існували б на такому рівні.

Висновки до розділу 2

1. На початок 2025 року український банківський сектор налічує 60 діючих банків, із них 7 державних, 14 іноземних та 40 приватних. Попри скорочення кількості установ, структурна стабільність ринку зберігається. Чисті активи сектору продовжують зростати, перевищивши 3,7 трлн грн, а кредитний портфель демонструє позитивну динаміку, зокрема за гривневими кредитами бізнесу (+9,5% кв/кв) та фізичних осіб (+6,7% кв/кв). Зростає роль безготівкових розрахунків та платіжних карток, що свідчить про поступову цифровізацію банківських послуг.

2. Частка непрацюючих кредитів (NPL) знижується, досягнувши 28,6% у I кварталі 2025 року, що демонструє покращення якості портфеля. Основними драйверами є видача нових високоякісних кредитів та списання старих боргів. Прибутковість сектору залишається високою: у I кварталі 2025 року прибуток становив 40 млрд грн, переважно сформований державними банками.

3. Банківські зобов'язання зменшуються через вплив коштів бізнесу та погашення податкових зобов'язань. Водночас обсяги гривневих коштів фізичних осіб зростають, особливо строкові депозити, що сприяє стабільності фондування та розвитку кредитного потенціалу банків.

4. У 2025 році облікова ставка НБУ зросла до 15,5% річних, що вплинуло на підвищення ставок за депозитами та кредитами. Незважаючи на це, доходи банків продовжують стабільно зростати, а дохідність активів залишається на стабільному рівні.

5. Ринок відкритий для іноземних інвесторів ($\varphi = 23,3\%$), а іноземні банки демонструють значну частку доходів. Вплив банків на ВВП України залишається відносно низьким ($\eta \approx 5,6\%$). Ринок характеризується високою концентрацією в державних банках: топ-5 банків контролюють понад 56% активів, при цьому конкуренція залишається слабкою (індекс ННІ > 1000). Безготівкові розрахунки та онлайн-сервіси стали нормою для українського

ринку: близько 90% карткових операцій здійснюються безготівково, що сприяє цифровізації та прозорості фінансових потоків.

6. Ринок банківських послуг України демонструє стабільне відновлення після повномасштабного вторгнення, адаптацію до нових економічних умов, поступове поліпшення якості кредитного портфеля та цифровізацію обслуговування. Основні закономірності розвитку включають відкритість для іноземних інвесторів, концентрацію в державних банках, поступове зміцнення фінансової стійкості та зростання ролі cashless-технологій.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

3.1. Перспективні напрями розвитку ринку банківських послуг в Україні

Дослідники Б. Б. Бричка і Г. П. Бричка розглядаючи особливості функціонування ринку банківських послуг України, пропонують перспективні напрями розвитку банківської системи України (рис. 3.1). Наш аналіз показує, що запропоновані напрями розвитку корелюють з Концепцією 2025, яку розробив НБУ і більше підходять для вирішення завдань розвитку ринку.

Рис. 3.1. Перспективні напрями розвитку банківського сектору України [29]

Дослідник Кретов Д. Ю. в рамках трансформації фінансових технологій на ринку банківських послуг наводить найбільш ефективні цифрові технології, що вже застосовуються у світовій банківській сфері (таблиця 3.1) [30, с. 184].

Цифрові технології, що застосовуються у банківській сфері

№ з/п	Технологія	Характеристика
1	RegTech	технологія для виконання вимог регуляторів
2	Мобільні технології	мобільні програми для планшетів, телефонів та ноутбуків
3	Application Programming Interface	інтерфейс програмування додатку
4	Big Data	технологія Великих даних
5	Big Five	штучний інтелект, який замінює співробітників банку в найбільш ресурсомістких операціях
6	Internet of Things, IoT	інтернет речей, що використовується для збирання та аналізу інформації в банківській сфері
7	Machine Learning	роботизація та машинне навчання
8	Біометрія	використовується банками для ідентифікації клієнтів онлайн, як правило, за голосом та фотографії
9	Блокчейн	технологія розподіленого реєстру
10	Відкриті інтерфейси	надають доступ до ліцензійних програм

Джерело: наведено на основі праці [30, с. 184].

Досить докладно питання перспектив розвитку ринку банківських послуг розглянуто в інтерв'ю голови наглядової ради ПАТ «Укрінком» В. Клименка. На його думку, у період 2025–2030 років світовий банківський сектор зазнає суттєвих трансформацій під впливом прискореної цифровізації, посилення регуляторного тиску, зростання конкуренції з боку нетрадиційних фінансових гравців та підвищення вимог до сталого розвитку [31]. Для України адаптація до цих змін потребує стратегічного підходу, який враховує як внутрішні економічні реалії, так і глобальні тенденції банківського сектору. В умовах унікальних викликів – економічної нестабільності, високої інфляції та залежності від міжнародної допомоги – українські банки будуть діяти обережно, плануючи розвиток.

Напрямок 1. Цифрова трансформація з безпекою та інклюзивністю. Штучний інтелект, блокчейн та відкритий банкінг кардинально змінюють спосіб надання послуг та підвищують операційну ефективність. Українські банки повинні впроваджувати поетапну цифрову трансформацію з урахуванням технічних можливостей країни та специфіки місцевого ринку.

Співпраця українських банків з міжнародними компаніями у сфері кібербезпеки дозволить зміцнити захист цифрових транзакцій і конфіденційних даних клієнтів, що важливо для збереження довіри та виконання регуляторних вимог.

Важливо також розробляти цифрові сервіси, доступні для сільських жителів і внутрішньо переміщених осіб, щоб покращити фінансову інклюзивність. Мобільні платформи з низьким споживанням даних і партнерство з локальними мобільними операторами сприятимуть охопленню раніше недостатньо обслуговуваних груп населення, підтримуючи економічне зростання та розвиток банківського сектору.

Напрямок 2. Адаптація до зростаючої конкуренції та інновацій. В Україні конкуренція з боку небанківських установ зростатиме, тому банки повинні впроваджувати гнучкі цифрові сервіси, що відповідають змінним очікуванням споживачів.

Співпраця з фінтех-компаніями дозволить банкам розширювати клієнтську базу без значних витрат на інновації, інтегруючи сучасні рішення у власні платформи та покращуючи користувацький досвід. Децентралізовані фінансові рішення в сфері кредитування та інвестування також відкривають нові можливості, а регульовані пілотні проекти на базі блокчейну можуть стати конкурентною перевагою.

Напрямок 3. Проактивне вирішення регуляторних та комплаєнс-викликів. У світлі посилення міжнародних регуляторних стандартів українські банки повинні дотримуватися принципів комплаєнсу для забезпечення доступу до критично важливого фінансування та залучення іноземних інвестицій. Гармонізація з нормами ЄС та МВФ є ключовою, особливо в умовах поглиблення інтеграції України з європейськими фінансовими структурами.

Банки повинні дотримуватися стандартів протидії відмиванню коштів та захисту персональних даних, що зміцнює міжнародне партнерство та репутацію сектору. Співпраця з регуляторними органами ЄС та іншими міжнародними

установами допоможе українським банкам ефективніше реагувати на зміни та впроваджувати сучасні практики, особливо у сфері управління даними та сталого фінансування.

Напрямок 4. Впровадження екологічних, соціальних та управлінських критеріїв (ESG-орієнтованих фінансових продуктів). Зростаюча роль у світовому фінансуванні відкриває можливості для залучення міжнародних інвестицій у «зелені» та сталі проекти. Впровадження ESG-продуктів, таких як «зелені» облігації та кредити для сталого розвитку, дозволить банкам привабити соціально свідомих інвесторів та підтримати економічне відновлення України.

Напрямок 5. Підвищення фінансової стійкості через диверсифікацію та управління ризиками. Залежність України від міжнародної допомоги та валютних резервів створює економічну вразливість. Світові моделі стійкого фінансування та проактивного управління ризиками можуть бути адаптовані українськими банками для забезпечення довгострокової стабільності.

Створення внутрішнього ринку облігацій, включаючи «зелені» інструменти, дозволить диверсифікувати фінансування. Стратегічні партнерства з регіональними фінансовими установами забезпечать стабільне фінансування для інфраструктурних та відновлювальних проектів. Для захисту капіталу клієнтів банки можуть пропонувати ощадні продукти, індексовані на інфляцію, та інвестиційні інструменти.

Напрямок 6. Підвищення ефективності та якості обслуговування через цифрові інновації. AI дозволяє глибше розуміти потреби клієнтів, оцінювати ризики та надавати персоналізовані послуги, підвищуючи точність кредитних оцінок і рівень задоволеності клієнтів.

Технології блокчейн сприяють ефективним і безпечним транскордонним транзакціям, знижуючи залежність від традиційних клірингових систем, що особливо важливо для обробки грошових переказів в Україні, скорочуючи витрати та час проведення операцій.

На думку дослідників Н. З. Блащук-Дев'яткіної та М. В. Капітанчук перспективи розвитку ринку значною мірою пов'язані з функціонуванням необанків і залежать від розвитку глобальних інвестицій у фінансові технології [32, с. 291]. На даний час найпоширенішими шляхами розвитку необанкінгу є два:

- 1) отримання самостійно банківської ліцензії;
- 2) здійснення діяльності на базі одного із існуючих банків (такий спосіб застосовують інститути, для яких отримання ліцензій є надто клопітним та дорогим процесом). В цьому випадку необанкінгові стартапи фактично виступають посередниками між банками та споживачами, купляючи оптом послуги, та продаючи їх роздрібним клієнтам.

З розвитком необанкінгу зарубіжні країни вже сформували певний досвід [33, с. 45]. У 1995 році одним із перших віртуальних банківських установ був SecurityFirstNetworkBank, активи якого лише за 1,5 року досягли 40 млн доларів, а кількість відкритих рахунків становило на той час 10000. На сьогодні найкращими американськими необанками Америки є Chime, Simple, NOVO, AXOS. У 1989 році був створений банк FirstDirect, який працював цілодобово в телефонному режимі на основі послуг колл-центру. Даний банк успішно діє й сьогодні, являючись підрозділом HSBC Bank. У 1996 році у Європі першим банком без відділень був німецький AdvanceBank, який проіснував 7 років і був ліквідований у 2003 році.

У 1998 році у Великобританії з'явився перший інтернет-банк Egg, який діє й по сьогодні, маючи відомий в Україні його філіал Citibank. Необанкінг почав захоплювати ринок банківських послуг і витіснити класичні банківські установи. Це призвело до закриття близько четвертини всіх банківських відділень і скорочення банківських службовців протягом 3-5 років з 500 тис осіб до 350 тис осіб. Це, в свою чергу вплинуло на вид зайнятості працівників, який почав змінюватись від встановленого офісного робочого дня до вільного графіку із неповним робочим днем. Ключовими необанками на європейському

ринку сьогодні є: Number26, Atom Bank, Monzo, Revolut, Starling Bank, Tide Bank, Vnext.

У 1968 році в Сінгапурі розпочав свою роботу Digibank на основі традиційного банку DBS. А в 2016 році став найкращим цифровим банком в світі по версії британського журналу Euromoney. В 2017 році необанк запропонував свої послуги жителям Індії і запустив додаток Digibank. Банк відмовився від філіалів, на користь вдосконалення мобільного сервісу і завдяки Digibank може масштабуватись по всьому світу практично без додаткових інвестицій. Зараз необанк має активи \$395 млрд і дохід вище \$9 млрд. Особливостями банку на сьогодні є те, що потрібно зачекати лише 90 секунд для відкриття рахунку: потрібно ввести пароль, номер телефону, e-mail та відбиток пальця, необанкінг є повністю безкоштовним;

У 2015 році в Китаї, одна з найбільших ІТ компаній у світі Tencent запустила перший приватний китайський онлайн-банк WeBank. Враховуючи те, що більшість банків у Китаї державні, акції нового банку зросли за тиждень на 13%. Тобто вийшло так, що один маленький приватний банк зіграв визначальну роль для всієї фінансової системи Китаю.

На даний момент основними необанками Азії є: Neat, MYBANK, Kakao Bank, Jibun Bank. В загальному, варто зазначити, що масштаби та можливості необанкінгу зростають з кожним днем по всьому світу. Швидке поширення необанків в Європі в останні роки зробило революцію в традиційній банківській інфраструктурі.

На даний час, шість з дев'яти онлайн-банків – це вихідці з ЄС. Їх загальна клієнтська база перевищила відмітку в 13 млн осіб, а інвестиції, залучені даними компаніями становлять більше 2 млрд доларів. Свої досягнення необанки пояснюють переходом до сучасних потреб споживачів банківських послуг без застосування відвідувань відділень та спрощення умов та формальностей, необхідних для отримання фінансової послуги.

Цікавим сучасним трендом необанків є те, що вони створюються під конкретні цільові аудиторії: експати, студенти, батьки і діти. Іншою інновацією є спосіб спілкування з клієнтською підтримкою не лише через звичайний чат чи відеозв'язок, а й різноманітні чат-боти й співпраця з програмами штучного інтелекту, Siri і Alexa, які успішно себе зарекомендували на базі Apple і Android.

Основна відмінність необанкінгу від звичайного банку полягає в тому, що це банк без фізичних відділень, який надає повний спектр банківських послуг з вищим рівнем обслуговування. Необанкінг відкриває рахунки та випускає платіжні картки дистанційно, пропонує мобільні депозити, онлайн-платежі, інструменти мобільного бюджетування та інші послуги [33, с. 45].

Дослідимо фін-тех досвід України в банківському секторі. Monobank перший повністю дистанційний банк в Україні, який працює без фізичних відділень і надає можливість: відкрити рахунок за 5 хвилин через смартфон, отримати кредитну лінію миттєво, оформити депозити, інвестувати в ОВДП, страхові продукти онлайн. Monobank став одним із найуспішніших digital-only проєктів у Європі та у 2025 році має понад 10 млн клієнтів [34].

Приват24 (Приватбанку) є один із найфункціональніших мобільних банківських застосунків у Європі. Клієнти можуть отримувати кредити через «КУБ», купувати валюту онлайн, оплачувати комунальні послуги, податки, відкривати депозит та керувати картками. Ощад24/7 забезпечує підключення до державних цифрових сервісів, інтеграцію з «Дією» та онлайн-оформлення соціальних виплат.

Використання штучного інтелекту (AI) та Big Data набуло поширення в Приватбанку та Універсал Банку. Системи AI-антифроду в автоматично аналізують тисячі параметрів транзакцій і блокують підозрілі операції за доли секунди. AI-кредитний скоринг застосовують monobank, ПУМБ, Райффайзен Банк. Причому, час ухвалення рішення щодо кредиту – від 30 секунд до 2 хвилин, а точність оцінки ризику зростає завдяки аналізу поведінкових та транзакційних даних. Нині вже діють чат-боти на основі AI (наприклад, у

Приватбанку, Укргазбанку, Сенс Банку) забезпечують 24/7 консультацію, автоматичну обробку заявок і зменшують навантаження на контакт-центри.

Набувають поширення нові форми cashless-платежів: NFC, токенизація, QR-payments. За даними НБУ, понад 60% безготівкових операцій у 2024–2025 рр. здійснюються через смартфон, а не через фізичну картку. Ощадбанк та Приватбанк одними з перших впровадили оплату в транспорті за QR-кодами (Київ, Львів, Дніпро, Івано-Франківськ). Google Wallet / Apple Pay використовуються у всіх великих банках України — Приватбанк, monobank, ПУМБ, А-Банк, Укргазбанк. Приватбанк активно впроваджує «face pay» (оплата за допомогою біометрії), що є частиною тренду «банкінг без картки».

У 2023–2024 рр. більшість великих банків (Ощадбанк, ПУМБ, Укрексімбанк) перейшли на захищені хмарні середовища Microsoft Azure та AWS для забезпечення безперервності роботи у разі кібератак або обстрілів. НБУ та Держспецзв'язку створили спільну платформу «Кіберщит України», до якої інтегровані банки для раннього виявлення загроз. Банки активно впроваджують ML-системи прогнозування кібератак (Predictive Cybersecurity).

Висновки до розділу 3

Подальший розвиток ринку буде тісно пов'язаний із впровадженням досягнень інформаційних технологій. У зв'язку з цим надання банківських послуг дедалі більше буде орієнтуватися на онлайн-банкінг, використання мобільних додатків, а також впровадження нових цифрових валют та інноваційних фінансових технологій. Крім того, з поглибленням інтеграції України до Європейського Союзу з'являтиметься необхідність гармонізації банківського законодавства з європейськими стандартами та нормами.

По-перше, пріоритетним напрямом виступає цифрова трансформація, що включає впровадження штучного інтелекту, блокчейну, відкритого банкінгу та високотехнологічних інструментів обслуговування клієнтів. Такі технології

забезпечують підвищення операційної ефективності, автоматизацію процесів, зниження витрат та формування персоналізованих фінансових продуктів. Надзвичайно важливим залишається посилення кібербезпеки, що є критично необхідним в умовах воєнного стану та зростання кількості кібератак. Масовий перехід банків до хмарних рішень Microsoft Azure та AWS, а також інтеграція у платформу «Кіберщит України» підтверджують системний характер цифрової модернізації.

По-друге, розвиток ринку визначається посиленням конкуренції з боку фінтех-компаній та необанків, які пропонують спрощені та технологічні фінансові рішення. У цьому контексті особливо показовим є успіх українського monobank – першого повністю дистанційного банку, який завдяки високому рівню цифровізації, швидкому відкриттю рахунків, онлайн-кредитуванню, інтегрованим інвестиційним продуктам та передовим anti-fraud механізмам став одним із найуспішніших цифрових банків Європи. Поширення подібних моделей відповідає світовому тренду на розвиток digital-only банкінгу й підтверджує конкурентоспроможність українського фінтех-сектору.

По-третє, українські банки мають адаптуватися до посилення міжнародних регуляторних вимог, зокрема у сфері комплаєнсу, AML/CFT, захисту персональних даних та ESG-критеріїв. Гармонізація з нормами ЄС, МВФ та Basel III відкриває доступ до нових джерел фінансування, підвищує стабільність і прозорість сектору, а також сприяє залученню іноземних інвестицій. Важливим є розширення спектра сталих фінансових продуктів, включаючи «зелені» облігації та кредити сталого розвитку.

По-четверте, майбутній розвиток ринку залежатиме від здатності банків забезпечувати фінансову стійкість та управління ризиками, що особливо актуально в умовах макроекономічної нестабільності, високої інфляції та залежності держави від міжнародної допомоги. Диверсифікація джерел фінансування, розвиток внутрішнього ринку облігацій та запровадження

інструментів хеджування ризиків є ключовими детермінантами стійкості банківської системи.

По-п'яте, стрімко зростає роль інновацій у сфері клієнтського сервісу. Широке використання AI-чат-ботів, миттєві кредитні рішення, електронні платежі, NFC-та QR-платежі, біометричні технології (face pay) формують нову модель взаємодії клієнта з банком – модель «банкінг як сервіс», яка мінімізує потребу у фізичних відділеннях. Це узгоджується зі світовими тенденціями необанкінгу та сприяє розширенню фінансової доступності для населення, включаючи внутрішньо переміщених осіб і жителів віддалених територій.

Отже, ключовими напрямками розвитку ринку банківських послуг України у середньостроковій перспективі є: цифровізація та кіберзахист; співпраця з фінтех-сектором та розвиток необанкінгу; дотримання міжнародних регуляторних стандартів; формування ESG-орієнтованих продуктів; підвищення фінансової стійкості; інновації в обслуговуванні клієнтів на основі AI та сучасних цифрових технологій. Реалізація цих напрямів забезпечить інтеграцію українського банківського сектору у європейський фінансовий простір, підвищить його конкурентоспроможність, стійкість і здатність підтримувати економічне відновлення країни.

ВИСНОВКИ

1. У роботі визначено економічну сутність, структуру та основні принципи організації ринку банківських послуг. Банківські послуги виступають ключовим елементом фінансового посередництва, забезпечуючи трансформацію ресурсів, підтримання грошового обороту та зниження інформаційних асиметрій. Класифікація банківських послуг охоплює як традиційні операції, так і інноваційні, цифрові та інвестиційні продукти.

До базових традиційних банківських послуг належать: залучення коштів клієнтів на рахунки (депозитні операції); кредитування фізичних та юридичних осіб; проведення готівкових і безготівкових платежів та обслуговування рахунків; операції з цінними паперами; здійснення валютних операцій. До нетрадиційних послуг відносять: операції з управління активами, включно з довірчими та орендними; створення й підтримку електронних платіжних сервісів (зокрема онлайн-банкінг); операції з дорогоцінними металами.

Ринок банківських послуг є економічним середовищем з сукупністю центрів купівлі-продажу банківських послуг, в якому в результаті конкуренції, поведінки учасників-продавців, покупців, саморегулювальних об'єднань, органів регулювання та перерозподільних відносин формуються попит, пропозиція, ціна на банківські послуги, встановлюються процентні ставки і комісії за проведення операцій, задовольняються потреби клієнтів, існує вибір постачальників послуг.

2. Структура ринку банківських послуг визначена як багатокomпонентна система взаємодії банків, клієнтів, регуляторів, небанківських фінансових установ і учасників фінансової інфраструктури. Традиційне розуміння ринку еволюціонує до концепції фінансової екосистеми, у якій зростає роль фінтех-компаній, цифрових банків і платформ відкритого банкінгу. Це відповідає сучасним підходам НБУ та глобальним тенденціям розвитку фінансових ринків.

3. Принципи функціонування ринку ґрунтуються на Стратегії розвитку фінансового сектору до 2025 року та включають фінансову стабільність, інституційну спроможність регуляторів, інклюзію, захист прав споживачів, інноваційність і технологічний розвиток. Реформи 2014–2023 років сприяли підвищенню прозорості, зміцненню нагляду, очищенню ринку від неплатоспроможних установ і цифровізації банківського сектору.

4. На початок 2025 року український банківський сектор налічує 60 діючих банків, із них 7 державних, 14 іноземних та 40 приватних. Попри скорочення кількості установ, структурна стабільність ринку зберігається. Чисті активи сектору продовжують зростати, перевищивши 3,7 трлн грн. Зростає роль безготівкових розрахунків та платіжних карток, що свідчить про поступову цифровізацію банківських послуг.

Частка непрацюючих кредитів (NPL) знижується, досягнувши 28,6% у I кварталі 2025 року, що демонструє покращення якості портфеля. У 2025 році облікова ставка НБУ зростає до 15,5% річних, що вплинуло на підвищення ставок за депозитами та кредитами. Незважаючи на це, доходи банків продовжують стабільно зростати, а дохідність активів залишається на стабільному рівні.

5. Ринок відкритий для іноземних інвесторів (частка яких становить 23,3%), а іноземні банки демонструють значну частку доходів. Вплив банків на ВВП України залишається відносно низьким (5,6%). Ринок характеризується високою концентрацією в державних банках: топ-5 банків контролюють понад 56% активів, при цьому конкуренція залишається слабкою. Безготівкові розрахунки та онлайн-сервіси стали нормою для українського ринку: близько 90% карткових операцій здійснюються безготівково, що сприяє цифровізації та прозорості фінансових потоків. Ринок банківських послуг України демонструє стабільне відновлення після повномасштабного вторгнення, адаптацію до нових економічних умов, поступове поліпшення якості кредитного портфеля та цифровізацію обслуговування.

6. Подальший розвиток ринку банківських послуг України тісно пов'язаний із впровадженням сучасних інформаційних технологій. У найближчі роки основний акцент зміститься на онлайн-банкінг, мобільні додатки, інноваційні платіжні інструменти та цифрові фінансові продукти.

Одним із ключових напрямів розвитку є цифрова трансформація, що включає використання штучного інтелекту, блокчейну, відкритого банкінгу й хмарних рішень. Ці технології забезпечують автоматизацію процесів, підвищення ефективності та рівня безпеки, що особливо важливо в умовах воєнних ризиків і зростання кібератак. Водночас конкуренція з боку фінтех-компаній та необанків стимулює традиційні банки впроваджувати інноваційні моделі обслуговування. Прикладом є успіх monobank, який демонструє переваги digital-only формату та сприяє розвитку українського фінтех-середовища.

Стрімке поширення цифрових сервісів – AI-чат-ботів, миттєвого кредитування, NFC- і QR-платежів, біометричної ідентифікації — формує нову модель взаємодії з клієнтами, орієнтовану на швидкість, зручність і доступність.

7. Важливою умовою подальшого розвитку є дотримання міжнародних регуляторних вимог – у сферах комплаєнсу, AML/CFT, захисту даних та ESG. Гармонізація з нормами ЄС і міжнародних фінансових інституцій підвищує довіру інвесторів і розширює можливості залучення капіталу. Їх реалізація посилить позиції України на європейському фінансовому ринку та сприятиме економічному відновленню держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text__ (дата звернення: 12.09.2025).
2. Лаврушин О. І. Банківська справа: підручник. Київ: КНЕУ, Фінанси та статистика, 2005. 672 с.
3. Васюренко О. В. Банківські операції: Навч. посібн. / О. В. Васюренко. - К.: Товариство "Знання", КОО, 2006. - 255 с.
4. Дзюблюк О. В. Ринок банківських послуг: теоретичні аспекти організації і стратегія розвитку в Україні *Банківська справа*. 2005. № 3. С. 40-52.
5. Мишкін Ф. С. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків. - К.: Основи, 1998. -969 с.
6. Банківська система: підручник: [у 2-х частинах]. –Частина 1: Банківська система України та її економічні основи [текст] / колектив авторів; за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. В. Шірінян. – К. : Видавництво Ліра-К, 2019. – 412 с.
7. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації процесу формування управлінської звітності в банках України: Постанова правління Національного банку України №324 від 06.09.2007. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0324500-07#Text> (дата звернення: 08.09.2025).
8. Національний банк України. Стратегія Національного банку України до 2025 року. 2021. 22с. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/strategy> (дата звернення: 12.09.2025).
9. Стратегія Національного банку України «Фінансова фортеця України». Національний банк України, 2023. 40с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_NBU.pdf?v=8 (дата звернення: 09.10.2025).

10. Akerlof G. A., Shiller R. J. *Animal Spirits: How Human Psychology Drives the Economy, and Why It Matters for Global Capitalism*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2009. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Animal_Spirits_%28book%29?utm_source (дата звернення: 20.10.2025).
11. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua> _дата звернення: 21.10.2025).
12. World Bank. *Guide to Regulation and Supervision of Microfinance*. CGAP 2012. Consensus Guidelines. Washington. 128p.
13. FATF - financial action task force. *Guidance for a risk-based approach: the banking sector*. 2014. Paris Cedex 16, France. 48p.
14. Samuelson P., Nordhaus V. *Economics*. Nineteenth Edition. New York: Mc Graw Hill. 2010, 745 p.
15. Лютий І. О., Солодка О. О. *Банківський маркетинг [Підручник]*. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 776 с.
16. Дзюблюк О. В. Ринок банківських послуг: теоретичні аспекти організації і стратегія розвитку в Україні. *Банківська справа*. 2006. № 5-6. С. 23-35.
17. Ткачук В. О. *Маркетинг у банку: Навчальний посібник*. Тернопіль: «Синтез-Поліграф», 2006. 225 с.
18. Головач А., Захожай Б., Головач Н. *Банківська статистика [Навчально - методичний посібник]*. Київ: КНЕУ, 2003. 161 с.
19. Шірінян Е. А., Шірінян Л. В. Ринок банківських послуг з позицій сучасної науки і законодавства. *Облік і фінанси*, 2023, № 2(100), с. 111–121.
20. Шірінян Е.А. Шірінян А.С. Банківська екосистема: новий понятійний апарат банківської науки. *Облік і фінанси*. 2022, 2(96), С. 82-90. URL: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-2\(96\)-82-90](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-2(96)-82-90)
21. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14.12.2021 №1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text> (дата звернення: 07.11.2025)

22. Національний банк України. Огляд банківського сектору. Травень 2025. Київ. 15с. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-bankivskogo-sektoru-traven-2025-roku> (дата звернення: 07.11.2025)
23. Шірінян А. С., Шірінян Л. В. Конкурентоспроможність ринку банківських послуг України: фактор масштабу. (частина 1). *Економіка України*. 2019. №2 (687). С. 37–48.
24. Шірінян А. С., Шірінян Л. В. Конкурентоспроможність ринку банківських послуг України: фактор масштабу. *Економіка України*. 2019. № 3(688). С. 35–51.
25. Верховна Рада України. Наказ Міністерства економічного розвитку та торгівлі України №1277 від 29 жовтня 2013 року «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України». 2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (дата звернення: 07.11.2025)
26. Міністерство фінансів. У 2024 році Мінфін України залучив \$41,7 млрд зовнішнього фінансування, із яких 30% у грантовій формі. 30 грудня 2024. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/the_ministry_of_finance_of_ukraine_attracted_417_billion_in_external_financing_including_30_in_the_form_of_grants-4972?utm_source (дата звернення: 09.11.2025)
27. Верховна Рада України. Закон України «Про захист економічної конкуренції» із змінами і доповненнями. *Голос України*. 2001. №37 від 27.02.2001. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text__ (дата звернення: 07.11.2025)
28. Ігнатюк А., Колоша В. Концентрація ринку банківських послуг України: сучасний стан та перспективи. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка - Економіка*. 1(224)/2024. С. 37-44.
29. Бричка Б.Б., Бричка Г.П. Особливості функціонування ринку банківських послуг України. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. Випуск 22,

2024. С.126-131.
30. Кретов Д.Ю. Удосконалення банківського обслуговування корпоративних клієнтів на основі цифрової трансформації фінансових технологій. *Сталий розвиток економіки*. № 1 (48), 2024. С.183-188.
 31. Клименко В. Стратегічні перспективи розвитку українського банківського сектору у 2025-2030 роках: орієнтуючись на глобальні трансформації та національні виклики. Голова наглядової ради ПАТ «Укрінком». 12 листопада 2024 . URL: https://ukrinkom.com.ua/strategichni-perspektyvy-rozvytku-ukrayinskogo-bankivskogo-sektoru-u-2025-2030-rokah-oriyentuuyuchys-na-globalni-transformacziyi-ta-naczionalni-vyklyky/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 11.11.2025)
 32. Блащук-Дев'яткіна Н.З. та Капітанчук М.В. Необанкінг: зарубіжний досвід та перспектива для України. *Молодий вчений*. №4 (80), 2020. С.290-295.
 33. Огієнко В. І., Боярко І. М. Розвиток Інтернет-банкінгу в контексті формування конкурентних переваг банків. *Фінансовий простір*. 2023. № 4 (12). С. 44 – 52.
 34. Ярова М. monobank перетнув позначку у 10 млн клієнтів. Mediareсурс Scroll. 16 жовтня 2025. URL: https://scroll.media/2025/10/16/monobank-10-mln/?utm_source=chatgpt.com